

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Orijentalizmi u *Proklesoj avliji* Ive Andrića

Završni magistarski rad

Kandidatkinja: Mirha Raonić

Mentor: prof. dr. Senahid Halilović

Sarajevo, 2022.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Mirha Raonić

Broj indeksa: 3513/2020; status: redovna studentica

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

Orijentalizmi u *Proklesoj avliji* Ive Andrića

Završni magistarski rad

Mentor: prof. dr. Senahid Halilović

Sarajevo, septembar 2022.

Sadržaj

Uvod	4
Leksički izraz	5
Orijentalizmi	6
Klasifikacija orijentalizama	7
O posuđivanju leksike orijentalnog porijekla	8
Zastupljenost orijentalizama u <i>Proklesoj avliji</i>	11
Rezultati istraživanja (primjeri)	11
Ukupan broj primjera pronađenih u rječnicima	36
Ukupan broj primjera prema abecednoj klasifikaciji	37
Ukupan broj primjera prema etimološkom porijeklu	43
Podjela leksema prema kategoriji riječi	46
Podjela leksema prema pojmovnoj klasifikaciji	49
Podjela leksema u odnosu na frekvenciju (statistički podaci)	51
Zaključak	58
Izvori	60
Literatura	60
Internetski izvori	61

Uvod

U ovom radu proučavana je zastupljenost orijentalizama u književnoumjetničkom tekstu, romanu *Prokleta avlija* Ive Andrića. Za potrebe rada korištena su dva rječnika: *Rječnik bosanskoga jezika* Senahida Halilovića, Ismaila Palića i Amele Šehović iz 2010. godine (u daljem tekstu: RBJ) i *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* Abdulaha Škaljića (u daljem tekstu: ŠT).

Rad je koncipiran tako što ćemo se u prvom dijelu baviti teorijskim osvrtom na riječi stranoga porijekla, u ovom slučaju, riječi orijentalnog porijekla, a u drugom dijelu rada pažnja će biti posvećena analizi korpusa književnoumjetničkog teksta. Kada je riječ o korpusu, svaki primjer koji je pronađen u *Proklesoj avliji* analiziran je pomoću spomenutih rječnika na osnovu čega je u nastavku izvršena njihova klasifikacija. Svaki je primjer precizno naveden uz tačan broj stranice na kojoj se nalazi, kako u djelu tako i u rječnicima. Definiciju leksema preuzimali smo prvenstveno iz jednog rječnika, a ukoliko postoje nijanse u značenju, onda su navedena značenja iz oba rječnika. Za potrebe ovog rada koristili smo različite metodološke principe i metode kao što su: analiza, klasifikacija, komparativna, deskriptivna te procentualna (statistička) metoda. Analiza nam je poslužila da bolje shvatimo cjelinu i izvršimo klasifikaciju leksičkih slojeva kojima se bavimo. Metoda klasifikacije, možda i najvažnija za nas, omogućila nam je bolje razumijevanje građe te njenu sistematizaciju. To je postupak kod kojeg smo sistemski uredili pojmove i na osnovu toga izvršili procentualnu, odnosno statističku analizu. U ovom su radu takvi podaci prikazani dijagramima kako bi čitalac imao jasniju predstavu o analiziranom korpusu i donesenim zaključcima. Metoda deskripcije omogućila nam je opis i objašnjenje leksema te je komparativnoj metodi omogućila da sistemski prouči odnose, sličnosti i razlike leksema, kako u književnoumjetničkom tekstu tako i u rječničkoj građi. Iako su sve metode podjednako važne i lingvistički zanimljive, tek ukoliko njihove rezultate sagledamo u cjelini, možemo doći do potpunog uvida i izgraditi individualni stav o obrađenom korpusu. Poznato je da su se mnogi autori bavili orijentalizmima, bilo da je riječ o teorijskim osvrtima ili konkretnim primjerima. Smatram da ćemo ovim radom uspjeti dati doprinos istraživanjima različitih sfera interesiranja. Ono što je posebno važno naglasiti kada je riječ o brojčanim vrijednostima jeste da smo pokušali biti što tačniji, precizniji i objektivniji.

Leksički izraz

Prema Simeonu, stil je individualni način ekspresije (Simeon 1969: 511). Za istraživanje i potrebe ovog rada odabrali smo književnoumjetnički stil u kojem ćemo pokušati obraditi lekseme pomoću kojih Andrić ostvaruje svoj specifični stilski izraz.

Svako umjetničko djelo jeste tekst nastao na jeziku određene umjetnosti. Književnoumjetnički tekst ima sposobnost da apsorbira sve druge elemente svih drugih stilova (Katnić-Bakaršić 2001: 109).

U osnovi funkcionalnih stilova jeste određeni način mišljenja, koji je kao proces posredovane i uopćene spoznaje svijeta neraskidivo vezan za jezik (Tošović 1988: 10).

Jezici su prvenstveno putem leksike u međusobnom kontaktu, te na taj način riječi stranog porijekla utječu na dinamizam tog njegovog govornog područja. Iako je analizirani roman relativno kratak, on je neiscrpan izvor za različite vrste analize, a mi smo se odlučili baviti određenim leksičkim slojem.

Andrić je izvršio konkretan odabir jezičke građe i u tome je književnik najslobodniji kada je riječ o književnoumjetničkom tekstu. Zbog polistilematičnosti književnoumjetničkog stila i njegove otvorenosti za sve ono što se nalazi u jeziku, autor književnog djela može iz jezika uzimati sve ono što mu odgovara (Tošović 1988: 76). Bazu čine neutralna jezička sredstva, a u tkivo teksta ugradio je orijentalizme kao specifičan leksički sloj.

Orijentalizmi

*Sve ono što se dešavalo u prošlosti našlo je svojevrsan odraz
i u vječitom pratiocu ljudskoga života – u jeziku.*

(Peco 2007: 9)

Višestoljetno tursko prisustvo na Balkanskom poluotoku imalo je velikog utjecaja na društveni, kulturni, običajni i jezički kontekst. Ti su se utjecaji do danas možda najbolje očuvali u jeziku koji obiluje orijentalnom leksikom. Veliki broj istočnjačkih riječi preuzet je iz turskog jezika u naš narodni govor, a zasigurno možemo reći da su neke od njih postale dio našeg književnog jezika.

Naš jezik se pod turskom upravom razvijao slobodno, okupator je bio indiferentan, kako prema običajima Slavena na Balkanu tako i prema njihovom jeziku (Pelagić 1880: 39).

Leksiku kojom se bavimo u ovom radu nazvat ćemo *orijentalizmima* jer smatramo da je taj naziv precizniji i obuhvatniji od naziva *turcizmi*. Razlog za to jeste upravo porijeklo tih riječi, jer one ne potječu samo iz turskog već i iz arapskog te perzijskog jezika, s tim da je turski imao ulogu posrednika. Nijedan živi jezik nije čisto „svoj“, svaki ima pozajmljenih riječi iz drugih jezika (Škaljić 1979: 13).

Turski jezik je u prošlosti dolazio u dodir s mnogim jezicima te je na taj način bio u ulozi i jezika primaoca i jezika davaoca. Turski u ulozi jezika primaoca primio je dosta riječi arapskog i perzijskog porijekla, a potom u ulozi jezika davaoca mnoge prenio u jezike s kojima je bio u kontaktu, pa tako i u naš jezik. Te riječi nazivaju se orijentalizmima i predstavljaju najmarkantniji i najkrupniji fond riječi stranog porijekla (Adamović 1969: 284).

Persizmi su prisutni u raznim oblastima bosanske leksike, koju možemo kategorizirati onomastički (fitonimi, antroponimi, ojkonimi, hidronimi...). S obzirom na to da su ovakve riječi svrstavane uglavnom među turcizme i promatrane kroz prizmu kulturološke interakcije u vrijeme osmanske uprave u balkanskim zemljama, desetljećima im nije pružana odgovarajuća istraživačka pažnja.¹

---

¹ Preuzeto s: <http://izj.unsa.ba/wp-content/uploads/2020/01/14.-Music-E.-Etimologija-nekih-opceupotrebnih-persizama.pdf>

Persizmi su sastavni dio općeupotrebne leksike u bosanskom jeziku, što znači da je upravo perzijski jezik izvršio snažan utjecaj na južnoslavenske jezike, a posebno na bosanski jezik kroz segment prihvaćenog kulturološkog utjecaja.

Turcizmi mogu imati polivalentnu funkciju. Mogu se javljati i kao riječi domaćeg porijekla, bez posebne stilske obojenosti, tj. stilogeno neutralne, a mogu, s druge strane, imati izrazitu stilsku vrijednost (Peco 2007: 345).

Iz lingvističkog ugla gledano, orijentalizmi našeg savremenog jezika pokazuju visok stepen adaptacije na svim nivoima jezičke strukture, više nego posuđenice iz drugih jezika (Vajzović 1999: 13).

U orijentalizme svrstavamo sve one riječi u bosanskom jeziku:

- koje su porijeklom iz orijentalnih jezika: arapskog, perzijskog, turskog;
- koje su preuzete posredstvom ovih jezika, naročito turskog, a porijeklom su hebrejske, grčke, latinske i slično;
- koje imaju barem jedan element (makar jedan morfem) orijentalnog porijekla (Vajzović 1999: 11).

U bosanskom jeziku orijentalizmi predstavljaju specifičan sloj stranih nanosa te se može govoriti o imponantnom broju. Oni su zabilježeni u rječnicima, tako da u Škaljićevom rječniku turcizama (u daljem tekstu: ŠT) imamo 8.742 riječi, a u Vukovim rječnicima zabilježeno je blizu 2.500 (Rj. iz 1818), odnosno 3.500 (Rj. iz 1852).

Klasifikacija orijentalizama

Prema mišljenju R. Filipovića, orijentalizmi, kao i svaka druga posuđena leksika, mogu se klasificirati prema različitim kriterijima:

- 1) abecedno,
- 2) prema predmetu,
- 3) prema vrstama riječi,
- 4) prema gramatičkim nivoima,
- 5) prema stepenu i načinu integracije,

6) prema tome koliko su poželjeni i potrebni (Filipović 1967: 53).

Orijentalizmi služe kao dokaz o različitim kontaktima na svim životnim, a time i jezičkim nivoima (Wonisch 2013: 948). Wonisch smatra da se orijentalizmi koriste iz barem tri razloga. Prvi je u slučaju kada upotreba otvara mogućnost za što detaljnije karakteriziranje i opisivanje pojedinih likova. U drugom slučaju orijentalizmi pomažu autoru da stvori drevnu, minulu orijentalnu atmosferu, a u trećem da se izraze neke posebne emocije.

O posuđivanju leksike orijentalnog porijekla

Novo vrijeme nosi sa sobom svoja leksička obilježja.

Ni u jeziku, kao ni u životu, nema statike.

*I tu se sve mijenja, samo mi, počesto, nismo svjesni tih promjena,
jer one nisu lako uočljive.*

(Peco 2007: 358)

Leksika stranog porijekla znak je civilizacije te odbacivanjem svega novog i stranog jezik ne postaje očuvan i očišćen, nego osakaćen i sputavan (Bugarski 1996: 99). Iako smo se vremenski relativno mnogo udaljili od kraja osmanske vladavine na našim prostorima i od tada do danas opstajali u različitim društvenim uređenjima koja su se različito odnosila prema leksici turskog jezika, i danas osjećamo prisustvo tih riječi. Iako nemamo potrebu da preuzimamo i koristimo riječi stranog porijekla jer je društvo napredovalo na svim poljima, pa tako i na jezičkom, ipak ih koristimo. Leksika stranog porijekla, prema mišljenju mnogih autora, ima pozitivan utjecaj u svakom jeziku ukoliko se pozajmljuje s mjerom i stručno. Na taj način se stvaraju pozitivni međujezički i međukulturalni kontakti te bogaćenje jezika.

Prvi period širenja turskog jezika na našem području traje od 1453. do 1800. godine, a drugi od 1800. do 1878. godine (Čaušević 2014: 31).

Poznato je da je tokom vladavine Osmanlija turski bio službeni jezik i jezik administracije, arapski je prvenstveno služio kao jezik nauke, dok je perzijski bio jezik koji se koristio u književnosti, posebno u poeziji (Haverić, Šehović 2017: 13).

Riječi perzijskog porijekla ušle su u bosanski jezik uglavnom posredstvom osmanskog turskog jezika tokom vladavine Osmanskog Carstva u Bosni i Hercegovini, dakle, u vrijeme direktnih kontakata s turskim jezikom i kulturom (Haverić, Šehović 2017: 20).

Tuđice, riječi stranog porijekla, u jednom jeziku osjećaju se takvim, stranim riječima, sve dotle dok se u potpunosti ne uklope u gramatičku strukturu jezika primaoca. Jedna strana riječ se osjeća takvom u nekom jeziku sve dok čuva svoje fonetske, morfološke, tvorbene i prozodijske osobenosti (Peco 2007: 275). Kada je riječ o turcizmima, oni su poprimili naše gramatičke osobine, a samim tim oni su i prestali biti potpuno tuđe riječi u našem jeziku (Peco 2007: 304).

Ako se takve riječi uklope u gramatičku strukturu jezika primaoca, prestaju trajati kao riječi jezika davaoca i počinju trajati kao riječi jezika primaoca i kao takve se pokoravaju svim gramatičkim pravilima tog jezika. Zbog toga se u našem jeziku brojni turcizmi održavaju stoljećima (Peco 2007: 309).

Riječi porijeklom iz stranog jezika različiti autori dijele različito. Iako takve riječi najčešće imaju status tuđica, mi ih tako nećemo zvati već ćemo koristiti termin *strane riječi*.

U bosanski jezik prevođenjem s drugih stranih jezika prenose se čitave konstrukcije koje se vremenom zbog česte upotrebe i opće prihvaćenosti teško prepoznaju kao strane.

Iako se u književnoumjetničkim tekstovima i u rječničkoj građi nalazi prilično veliki broj riječi orijentalnog porijekla, našim savremenicima su to poprilično nepoznate riječi. Mlađe generacije uglavnom ne žele koristiti i ne nose u svom vokabularu riječi orijentalnog porijekla. Jezik je pratilac našeg života i trebamo se što više truditi da prepoznamo riječi stranog porijekla i da znamo njihovo značenje. Neke riječi odlaze u rječnike ili knjige, druge se pojavljuju u upotrebi. Tako je oduvijek bilo, tako će biti i ubuduće. Razlozi upotrebe su različiti, ali obično su vezani za doprinos promjeni intenziteta značenja, a to možemo provjeriti ukoliko date lekseme zamijenimo sinonimnim leksemima neutralne markiranosti.

Činjenica je da neke riječi moramo posuditi jer za njih nemamo adekvatnu riječ u svom jeziku i zbog toga je ovaj leksički sloj i danas vrlo živ i frekventan, ali značenja nisu svima sasvim jasna.

Kada bismo obratili pažnju na rječničku građu u bosanskom jeziku, mogli bismo primijetiti da su upravo orijentalizmi najzastupljeniji sloj strane leksike. Ono što je posebno zanimljivo

jeste to da i danas u savremenom bosanskom jeziku koristimo orijentalizme iako imamo adekvatnu zamjenu.

Mi turcizme ne doživljavamo kao tuđice, njih je pun naš jezik, a bilo bi nedopustivo izbaciti ih. Ne smijemo se odreći tih riječi. Ko obrađuje građu s ovih prostora bez turcizama, njegov opis događaja i ličnosti bio bi blijed i ne bi odražavao Bosnu kakva je uistinu bila (Nuhić 2009: 7).

Na svoje porijeklo orijentalizmi mogu ponekad ukazivati svojim glasovnim sklopom, ali ne i svojom gramatičkom posebnošću. Zbog toga nam te riječi i ne smetaju mnogo. Čak ni onda kada za njih imamo i vlastitu riječ. One se u takvim slučajevima javljaju kao sinonimi s nekim stilskim obilježjima (Peco 2007: 309).

Osnovni razlog za preuzimanje, odnosno posuđivanje leksike stranog porijekla jeste nedostatak leksike u vlastitom jeziku za određenu pojavu, predmet i sl. Pored navedenog i osnovnog razloga, orijentalizmi se često koriste kako bi se dočarala i opisala atmosfera u vremenu smjene civilizacija, kao i zbog mode. Škaljić navodi da su orijentalizmi riječi koje su vezane za našu prošlost, a ponekad riječ može poslužiti kao spomenik, kao historijski dokument i izvor (Škaljić 1979: 11).

Posuđivanje leksike je najjednostavniji način popunjavanja tzv. leksičkih praznina u jezičkom sistemu, a kod Andrića su turcizmi izrazito važni i stilski obilježeni kao nosive riječi (Pranjković 2003: 171).

Bogatstvo jednog jezika ogleda se u njegovim izražajnim sposobnostima. Što je veći leksički fond jezika, veće su i njegove mogućnosti da iskaže različite semantičke nijanse (Peco 2007: 9).

Cilj ovog istraživanja jeste da pokažemo koliko je Ivo Andrić koristio ovaj leksički sloj u određenom funkcionalnom stilu – literarnom (književnoumjetničkom). U takvom beletrističkom tekstu orijentalizmi dobivaju osobit značaj i funkciju, pravu *mjeru* u upotrebi – katkad kao nezamjenjiva leksika, kao stilogeni elementi, kao riječi za isticanje vremenskog i prostornog kolorita, katkad opet kao vrijednosti markirane prema kakvim drugim kriterijima (Vajzović 1999: 14).

Zastupljenost orijentalizama u *Proklesoj avliji*

U nastavku se nalazi popis pronađenih orijentalizama u *Proklesoj avliji* koje smo posebno podvlačenjem istakli. Orientalizmi su veoma važan sloj leksike stranog porijekla i pomoću određenih primjera pokazat ćemo kolika je njihova frekventnost u konkretnom književnoumjetničkom tekstu. Svaki primjer je označen, navedeno je na kojoj se stranici nalazi u romanu, a ispod njega se nalaze značenja pronađenih leksema u rječnicima.

Inače, riječ **leksem** ima sljedeće značenje: g. 1. leksička jedinica u rječniku 2. a.) jedinica riječi koja se sastoji od jedne ili više riječi i koja tvori jedan pojam, b.) skup oblika jedne riječi; 3. riječ, promatrana u kontekstu jezika, tj. uzeta u čitavoj ukupnosti svojih oblika i značenja. Prema drugim autorima ima značenje: 1. riječ kao strukturni element jezika, kao riječ-tip (za razliku od riječi člana, tj. leksičke jedinice koja se izdvaja u procesu govora); usp. em. 2. monem: svaka sastavna jedinica semantičke razine, semantički sadržaj koji se ne može izvesti niti iz njezine sintaksne gradnje, niti iz semantike njezinih sastavnih elemenata; npr. engl. heart, sweetheart, by heart; rub noses; 3. isto što i leksički morfem (Simeon 1969: 751).

Rezultati istraživanja (primjeri)

U ovom dijelu rada navest ćemo primjere orijentalizama pronađene u *Proklesoj avliji*, uz citiranje same rečenice ili dijela rečenice u kojoj je orijentalizam upotrijebljen, te navođenje značenja pronađene riječi preuzetog iz korištenih rječnika, pri čemu će sama riječ orijentalnog porijekla u izdvojenom primjeru biti istaknuta podvlačenjem.

To je odjek njegovih današnjih prepirki sa pokojnim fra-Petrom, koji je kao „čuveni sahačija, puškar i mehanik“ strasno sabirao svakakav alat, trošeći na njega manastirske novce i ljubomorno ga čuvao od svakoga. (PA 5)

alat (ar.) m. 1. sredstva za obavljanje kakve zanatske djelatnosti 2. komad alata; alatka, oruđe (RBJ 12)

sahadžija (sahačija) (*ar.-tur.*) *m.* (u *mn.* i *ž.*), onaj koji se bavi popravljanjem satova; urar (RBJ 1.167)

Svi ste vi mladi takvi, zimljivi kao hanumice. (PA 5)

hanuma (*dem.* hanumica) (*tur.*) *ž. fam.* 1. gospođa 2. žena, supruga (RBJ 354)

Dok su se fratri zvali fra-Marko, fra-Mijo, fra-Ivo – i bio je dobar vakat, a vi sada uzimate neka imena iz romana, odakle li, te fra Rastislav, te fra Vojislav, te fra Branimir. (PA 6)

vakat (*ar.*) *m.* 1. razg. vrijeme, doba 2. isl. a. vrijeme namaza b. meton. namaz (RBJ 1.418)

Sve do pre tri dana u tom poširokom minderluku, sa koga je već nestalo dušeka i prostirke a ostale su samo gole daske, ležao je ili čak sedeo fra-Petar i – pričao. (PA 6)

minderluk (*tur.*) *m.* 1. up. minder 2. platno kojim se oblaže minder (RBJ 653)

dušek (*tur.*) *m.* 1. debeli mehki prošiveni podmetač (ob. napunjen vunom) na kojem se leži 2. elastični uložak za krevet; madrac 3. gumeni, gumirani ili plastični podmetač na kojem se pluta (RBJ 242)

Zbog svojih teških i zamršenih poslova fratri su poslali u Stambol fra-Tadiju Ostojića, eksdefinitora, eksgvardijana („Sav bijaše od nekih eksova!“), čoveka spora i dostojanstvena i zaljubljenog u tu svoju sporost i svoje dostojanstvo. (PA 7)

Stambol *m* (*grč.*) Istanbul, Carigrad. ← ²*tur.* Istanbul ← *grč.* (ŠT 572)

To je čitava varošica od zatvorenika i stražara koju Levantinci i mornari raznih narodnosti nazivaju Deposito, a koja je poznatija pod imenom Prokleta avlija. (PA 9)

avlija (*tur.*) *ž.* 1. kućno dvorište ograđeno zidom 2. ograđeno dvorište seoske kuće (RBJ 38)

---

² Znak ← (= dolazi od).

Tu dolazi i tuda prolazi sve što se svakodnevno pritvara i apsi u ovom prostranom i mnogoljudnom gradu, po krivici ili pod sumnjom krivice, a krivice ovde ima zaista mnogo i svakojake, i sumnja ide daleko i zahvata u širinu i u dubinu. (PA 9)

hapsiti (*apsiti, havsiti, avsiti*) zatvarati, lišavati slobode (ŠT 311)

haps (*aps, havs, havst, avs, avst, apst*) m (*ar.*) zatvor (ŠT 311)

hapsenik (*hapšenik*) m. (*hapšenica* ž.) ekspr. onaj koji je u hapsu, zatvoru, koji je uhapšen; zatvorenik, uhapšenik (RBJ 354)

Jer, carigradska policija se drži osveštanog načela da je lakše nevina čovjeka pustiti iz Proklete avlije nego za krivcem tragati po carigradskim budžacima. (PA 9)

budžak (*tur.*) m. razg. 1. ugao, kut, ćošak 2. skrovito mjesto u kući (RBJ 97)

Obijači, secikese, kockari od zanata; krupne varalice i ucenjivači; sirotinja koja krade i vara da bi živela; pijanice, vesela braća koja zaborave da popijeno plate ili mehanski razbijači i ukoljice; bleđi i potuljeni jadnici koji od opojnih droga traže ono što od života nisu mogli da dobiju i zato uživaju hašiš, puše ili jedu opijum, i ne zaustavljaju se ni pred čim, samo da bi došli do otrova bez kog ne mogu; nepopravljivi poročni starci i nepopravljivo porokom upropašćeni mladići; ljudi sa svakojakim izvitoperenim nagonima i navikama koje ne kriju i ne ulepšavaju nego ih često izlažu svetu na vidik, a i kad ih kriju, sakriti ih ne mogu, jer progovaraju na svakom koraku kroz njihova dela. (PA 10)

zanat (*ar.*) m. 1. djelatnost (proizvodna, prerađivačka, obrađivačka ili uslužna) koju je pojedinac (majstor) izučio i kojom se bavi kao profesijom; 2. razg. a. zanimanje, struka, zvanje, profesija b. vještina, umjetnost, znanje, majstorija (RBJ 1.491)

mehana (*mejhana*) (*perz.*) ž. 1. krčma, gostionica 2. razg. pejor. ugostiteljsko mjesto neuređenog interijera i siromašne ponude jela i pića (RBJ 640)

hašiš (*ar.*) m. 1. opojna tvar, narkotik koji se dobija iz smole cvijeta indijske konoplje 2. osušena čahura maka (RBJ 356)

Oni donose pune sanduke i bisage odela i stvari, i s mukom se brane od carigradskih šatrovaca sa kojima moraju da dele ćeliju. (PA 10)

sanduk (*ar.*) m. četvrtasta kutija s poklopcem ili bez poklopca načinjena od drveta, metala ili dr. u kojoj se drže različite stvari, kovčeg (RBJ 1.173)

Samo ispred zgrade u kojoj su čuvari i kancelarije uprave ima malo kaldrme; sve ostalo je siva i tvrda ugažena zemlja iz koje trava ne stiže ni da nikne, toliko je ljudi od jutra do mraka gazi. (PA 10)

kaldrma (*tur.*) ← *grč.* ž. 1. gornji sloj puta, avlije ili sl. od grubih kamenih ploča 2. put s takvim gornjim slojem (RBJ 482)

Okorele carigradske propalice, koje se ne boje stražara i ne zarezuju nikog, pevaju bestidne pesme i dovikuju sramotne ponude svojim dilberima u susednim ćelijama. (PA 11)

dilber (*perz.*) m. jez. knjiž. momak djevojci; dragi, dragan (RBJ 184)

I spolja dopire lupa, jer dvostruka starinska kapija koja se otvara i zatvara sa škripom i grmljavinom prima ili istura noću ljude pojedince ili u skupovima. (PA 11)

kapija (*tur.*) ž. 1. velika vrata na ulazu u kakav širi prostor 2. klanac, klisura, tjesnac (RBJ 488)

Jesam, ali šta mi to vredi kad sam, evo, postradao i kad su ljudi pogani i ne daju živeti ispravnom čoveku. (PA 12)

poganluk m. prljavština.

Hibr. r.: na riječ pogan dodan tur. suf. -lik, -luk. (ŠT 520)

U Adapazaru sam zaimao i oženio se. (PA 12)

ada f (*tur.*) riječno ostrvo ← tur. ada (ostrvo) (ŠT 69)

Tu, pored njegove zgrade stvara se, u senci, svakog jutra tanak krug oko nekog Zaima. (PA 12)

Zaim, Zajim, hipok. Zajkan, Zajko, Zajka (*ar.*) musul. muško ime ← tur. Zaim, muško ime ← ar. zaim „vođa“ (ŠT 645)

Ljudi su me mnogo poštovali i moja bojadžijska radnja bila je prva u varoši. (PA 12)

bojadžija (*tur.*) *m.* (*u mn. i ž.*) 1. onaj koji se zanatski bavi bojenjem; bojar, moler 2. trgovac bojama (RBJ 80)

I ja, videvši da gubim ugled i mušteriju, i da ću glavu izgubiti ako tako dalje pođe, rasprodam potajno i budzašto ono robe i alata pa krenem opet u svet. (PA 13)

mušterija (*ar.*) (*m. i ž.*) 1. općenito, kupac, potrošač 2. osoba koja se redovno opskrbljuje kod istog trgovca ili obrtnika 3. pren. etnol. onaj koji je zainteresiran, zagrijan za neku djevojku (RBJ 683)

Šta bi? Izvaraše me Čivuti, njena rodbina. (PA 13)

Čifut (Čifutin) (*tur.*) *m.* (**Čifutka, Čifutkinja** *ž.*) pejor. 1. Jevrej, Židov 2. (čifut/in) pren. škrtac (RBJ 138)

Ah, šta! Najurio bih ja nju pa sve da joj je sunce među nogama a mesec na trbuhu. (PA 13)

juriti, trčati, brzo ići naprijed. ← tur. yurumek “ići, hodati, napredovati” (ŠT 374)

Samo nebo, veliko i nemilosrdno u svojoj lepoti, u daljini nešto malo od zelene azijske obale s druge strane nevidljivog mora, i tek poneki vršak nepoznate džamije ili džinovskog kiparisa iza zida. (PA 15)

džamija *f* (*ar.*) muslimanska bogomolja sa jednim ili više minareta (bogomolja koja nema minareta zove se mesdžid) (ŠT 232)

džin (*ar.*) *m.* 1. (*mn. džini*) isl. nadnaravno nevidljivo razumno biće stvoreno od vatre koje se odlikuje velikom snagom, a može se pojaviti (utjeloviti) u različitim oblicima 2. mit. biće u ljudskom obličju nadnaravne veličine i snage; div, gorostas 3. pren. neobično golem i snažan čovjek (RBJ 252)

džinovski prid. 1. koji se odnosi na džinove 2. koji se odlikuje svojstvima džina (RBJ 252)

Upravnik ove čudne i strašne ustanove je Latifaga, zvani Karadžoz. (PA 17)

Latif, -ifa (ar.) musl. muško ime. ← tur. Latif, muško ime, „Nježni“ ← ar. Latif „nježan“, ugodan, lijep, dobar“ (ŠT 432)

Njegove umne, smeđe oči stale su da igraju kao na zejtinu. (PA 17)

zejtin (ar.) m. razg. jestivo ulje (RBJ 1.518)

zejtin (zeitin) m (ar.) maslinovo ulje; ulje uopšte ← tur. zeytin ← ar. zaytun „maslina“ (ar. zayt „ulje“) (ŠT 650)

Već prve godine Latif je, kad mu je otac umro, prodao veliku, lepu očinsku kuću u Novoj mahali i kupio jedno zapušteno, veliko imanje iznad same Proklete avlije. (PA 19)

mahala (ar.) ž. 1. dio grada, gradska četvrt b. dio sela; zaselak c. ulica, sokak 2. pren. pejor. a. sredina u kojoj se sve zna o svakome b. sredina uskih pogleda (RBJ 619)

Tu je, pored bogate žive vode, među starim drvetima, sagradio lepu kuću, koja je gledala na protivnu stranu padine i tako bila zaštićena od južnog vetra i nezdravog zadaha iz arsenala i pristaništa. (PA 19)

arsenal (ar.) m. 1. vojn. a. tvornica za proizvodnju oružja, municije i vojne opreme b. skladište municije i vojne opreme c. pom. manje brodogradilište gdje se izrađuju i popravljaju ratni brodovi te čuva oprema za njih 2. pren. razg. velika količina; mnoštvo (RBJ 30)

Služeći se prekim, samo njemu pristupačnim puteljcima, Karadžoz je mogao u svako doba dana, pravo od svoje kuće, neopažen ući u Avliju. (PA 19)

kara (tur.) *ekspr.* kao prvi dio tvorenih riječi znači da je crno ono što je ili onaj koji je označen drugim dijelom (RBJ 489)

karadžoz (tur.) m. 1. hist. vrsta pozorišta lutaka, figura, sjena 2. zast. a. onaj koji izvodi trikove, lakrdije; mađioničar, lakrdijaš b. marioneta, figura (RBJ 489)

karadžoz m. (tur.) 1. predstava (igra) sa obojenim figurama od tanke kože, koje na platnu pokreće glumac pomoću konca. Pokretna figura prati glas glumaca iza platna. To je davnašnja vrlo omiljena turska igra. ← tur. karagoz, bukv. „crno-oki“ ← tur. kara „crn“ i tur. goz „oko“ (ŠT 395)

Karadoz – predstava (igra) sa obojenim figurama od tanke kože, koje na platnu pokreće glumac pomoću konca. Pokrete figura prati glas glumca iza platna. Upravnik „Proklete avlije“ Latifaga se i ponaša kao glumac dok od zatvorenika iznuđava priznanje; otuda mu i nadimak Karadoz. (Ivo Andrić, *Romani* 749)

Sa svih svojih sto oka težine, on je, kad bi zatrebalo, bio živ i brz kao lasica, a njegovo teško i mlohavo telo razvijalo je u takvim trenucima bikovsku snagu. (PA 20)

oka *f* (ar.) stara mjera za težinu: 4 litre po 100 grama, odnosno 1,283 kg težine. ← tur. okka ← ar. ugiyya (ŠT 500)

Mogla su to biti uporna, opasna i neodoljiva nagovaranja, ali i bezdušne lakrdije bez vidljivog smisla i cilja. (PA 22)

lakrdija *f* (tur.) 1. riječ, govor 2. komedija bez književne vrijednosti koja ima za cilj da izazove smijeh po svaku cijenu; šala. ← tur. lakirdi (ŠT 431)

lakrdija (tur.) ž. 1. poz. scensko djelo, podvrsta komedije, koje je zasnovano na gruboj šali i karikiranju te situacijama ispunjenim apsurdnim humorom; farsa 2. pren. a. glupa, neukusna šala; ludorija b. velika besmislica, glupost vrijedna podsmijeha (RBJ 582)

U svojoj „igri“ Karadoz je mogao sate da provede sa čovekom optuženim za neku krađu ili utaju, za silovanje, tešku povredu ili ubistvo, da se benavi, da urla ili šapuće, da izigrava glupaka ili ostrvljenog krvnika ili čoveka od srca i razumevanja, sve naizmence i sve sa istom iskrenošću i ubedljivošću. (PA 24)

bena (tur.) ž. razg. budala, ludak, glupan (RBJ 55)

benaviti se (Ø) nesvrš. (prez. benavim, pril. sad. benaveći, gl. im. benavljenje) razg. ponašati se kao bena, praviti budalu od sebe; budalasati, glupirati se (RBJ 55)

Svi su znali da je Karadoz upravnik na svoju ruku, čudan i samovoljan, ali su isto tako znali da nije lako naći čoveka koji bi se tako dan i noć nosio sa celim jednim svetom lopova, skitnica, degenerika svake vrste i držao ih u svojoj Avliji u kakvom-takvom zaptu i redu. (PA 25)

degenek *m* (tur.) batina, šipka za batinanje (ŠT 209)

degenerik *m.* 1. onaj koji je tjelesno ili duševno nazadovao, zaostao 2. žarg. pejor. onaj koji je nakazan; nakaza, izrod (RBJ 165)

Najposle, stvar je došla i do samog sultana, koji je u svom gnevu zapretio da će najtežim kaznama kazniti visoke činovnike, ako krađe ne prestanu a krivci ne budu pronađeni i državi šteta naknađena. (PA 26)

sultan (*ar.*) *m.* 1. hist. vladarski naslov u Turskoj carevini 2. vladarski naslov u nekim islamskim zemljama (RBJ 1.266)

Ali doklegod se pokradeno ne nađe i ne vrati u carsku aznu, ti si taj. (PA 27)

hasna (asna) *f* (*ar.*) korist ← tur. hasna ← ar. hasana „dobro, sreća; dobro djelo“ (ŠT 317)

Nego hajde da to učinimo, jer inače, dina mi i amana, spašće to meso sa tebe u mukama i neće ga ostati ni onoliko koliko ga ima na dečaku od deset godina. (PA 27)

hajde (*tur.*) čest. služi za 1. poticanje, nagovaranje, ohrabrivanje koga na neku radnju; de, dela, dede, deder 2. izricanje čuđenja, nevjerice, neuvjerenosti u ono što je rekao sagovornik, odbijanja toga ili nespremnosti da se to prihvati; de, daj, pusti 3. a. odobravanje, prihvatanje čega; dobro b. dopuštanje, pristajanje na šta u situaciji kad se ne pristaje ma šta drugo povezano s tim; dobro, uredu, i nekako (RBJ 351)

din (*perz.*) *m.* 1. razg. ekspr. religija, vjera 2. isl. islamska religija, vjera 2. isl. islamska religija u cjelini (vjerozakon, moralni kodeks, obredoslovlje i dr.); islam, dini-islam (RBJ 185)

din-ina *m* (*pers.*) vjera, vjerozakon. „Dina mi“! (zakletva) ← tur. din ← ar. din ← pers. din (ŠT 218)

aman (*ar.*) *m.* čest. izriče i pojačava 1. preklinjanje, vapaj; zaboga, pobogu 2. a. čuđenje, iznenađenost b. ushićenje, zanesenost (RBJ 16)

Iz ćelije je izlazio uvek samo jedan od njih dvojice, i to samo retko i na koji trenutak, dok bi drugi ostajao na asuri, pored stvari. (PA 32)

hasura (asura) *f* (*ar.*) prostirač ispleten od meke trstike, šaše ili rogozine ← tur. hasir ← ar. hasir (ŠT 318)

U prvom sutonu nad njim je nagnuta silueta visokog, pognutog, na izgled mladog čoveka sa ćebe preko jedne i sa kožnom torbom u drugoj ruci. (PA 32)

ćebe (*tur.*) s. 1. deblji grubo izrađen pokrivač, ob. od vune, za različite namjene, vunena deka
2. žarg. izrazito dlakava muška prsa (RBJ 149)

Strelovit ali nedvosmislen izraz negodovanja, opreza i odbojne solidarnosti: Turčin! (PA 32)

Turčin (*tur.*) m. (**Turkinja** ž.) etn. 1. pripadnik naroda tursko-tatarskog porijekla pretežno naseljena u Turskoj 2. pripadnik jednog od naroda koji govore jednim od turkijskih jezika; Turkijac 3. hist. stanovnik Osmanskog carstva 4. (turčin) zast. musliman (RBJ 1.357)

Mladić se zvao Ćamil. (PA 34)

Ćamil, Kamil (č. **Kjamil**), **hipok. Čamo** (*ar.*) musl. muško ime. Kamil, lično ime, „Savršeni“ (ŠT 184)

Ćamil efendija, nemoj zameriti, ali ne valja ti to što jedeš. (PA 35)

efendija m. (u mn. i ž.) 1. hist. titula učenih ljudi i činovnika u Osmanskom carstvu; efendi 2. a. isl. titula muslimanskog duhovnog vođe; imam, hodža b. razg. vjerski obrazovan musliman 3. zast. gospodin, gospodar 4. žarg. (ob. iron.) za obraćanje odrasloj muškoj osobi (RBJ 259)

efendija i **efendi**, indecl. m (grč.) 1. gospodin, gospodar 2. titula muslimanskog sveštenika ili vjerski obrazovanog muslimana ← *tur.* efendi (ŠT 263)

Zauzeo ga je mršav, tanak čovek, neobrijan i sav zapušten, crne, kovrdžave kose. (PA 35)

kovrdža, kofrdža f (*tur.*) lokna, pram kuštrave kose (ŠT 417)

kovrdžav, kovrčast, kofrčast, adj., kuštrav, kudrav, loknast kaže se samo za dlaku odnosno kosu (ŠT 417)

Spustio je svoj zembilj od pletenog rogoza i nešto tanka i stara odela, i nastavio da govori. (PA 37)

zembilj (*perz.*) m. razg. ekspr. 1. košarica ispletena od trske 2. kožna torba za nošenje živežnih namirnica (RBJ 1.519)

zembilj, zembil, -ilja, -ila *m* (*pers.*) torba, ili kotarica posebnog oblika napravljena od kože ili ispletena od trske ← tur. zembil ← pers. zenbil (i u ar. zambil) (ŠT 651)

(A u sebi je mislio: ja sam pomalo na mog amidžu, pokojnog fra-Rafu, koji je svakog mogao da sasluša i podnese, i u šali uvek govorio: „Ja bih bez hljeba još nekako i mogao, ali bez razgovora, beli, ne mogu.“) (PA 37)

amidža (*ar.*) *m.* (u mn. i ž.) 1. očev brat; stric 2. fam. stariji čovjek (kao izraz poštovanja) (RBJ 17)

Ali njemu su sada dali sobu u takozvanom belom čardaku, tamo kraj kapije gde spavaju čuvari i činovnici i gde ugledniji zatvorenici imaju odvojene ćelije i naročitu hranu. (PA 38)

čardak ← tur. ← perz. *m.* 1. kuća na kat građena u orijentalnom stilu; ljetnikovac 2. drvena građevina na stupovima 3. veća prostorija na katu (ob. izbočena) s lijepim pogledom; čardaklija 4. drveno spremište za kukuruz na stupovima 5. hist. sjedište lokalnih upravitelja u Turskoj carevini 6. vojn. hist. utvrđena stražarnica ili osmatračnica u Vojnoj krajini (RBJ 127)

Em čoveka opljačkaju, em ga optuže i zatvore! (PA 38)

em vez., v. hem

hem (...hem, em) (*perz.*) vez. razg. povezuje naporedne elemente rečenice, a javlja se i u ulozi čestice za isticanje (RBJ 358)

A imao je čudan dar da sa posve malom promenom u glasu oponaša govor lica o kome je reč, i da bude čas valija, čas prosjak, čas grčka lepotica; a posve neznatnim pokretima tela ili samo ličnih mišića mogao je da prikaže u potpunosti hod i držanje jednog čoveka ili kretanje životinja ili čak i izgled mrtvih predmeta. (PA 39)

valija (*ar.*) *m.* (u mn. i ž.) hist. u Turskom carstvu, namjesnik koji upravlja vilajetom (RBJ 1.420)

U jedan je položen leš devojčice i mornari su ga potajno spustili u more, a drugi je, ispunjen odgovarajućim teretom i tvrdo zakucan i zaliven, kapetan predao majci, kao da je popustio njenim molbama. (PA 42)

leš (*perz.*) m. mrtvo tijelo (ob. čovjeka, ali i životinje); truplo (RBJ 590)

leš (lješ) m, lešina f (*pers.*) mrtvo tijelo čovjeka ili životinje; strvina (ŠT 434)

Mnogo stariji od nje, bogat, ugledan i školovan čovek, koji je u mladim godinama zauzimao visoke položaje u državnoj službi, taj Tahir paša je živio povučeno, leti na imanju kraj Smirne, a zimi u svojoj velikoj kući u gradu. (PA 42)

Tahir, hipok. Tale, Tajko (*ar.*) musul. muško ime ← tur. Tahir, muško ime ← ar. tahir „čist“ (ŠT 595)

paša (*tur.*) m. (u mn. i ž.) 1. hist. u Turskom carstvu, visoki civilni i vojni dostojanstvenik 2. pren. onaj koji uživa, kojem je odlično, koji je glavni u čemu i sl. 3. lokal. riječ za obraćanje (RBJ 882)

Otac devojčin, inače ćiftica sitan rastom i duhom, ponašao se kao čovek koji je, u ludilu, odjednom dobio nastup neke veličine, junaštva i želje za mučeništvom. (PA 44)

ćifta m trgovčić, škrtac, filistar. Izv. od Čifut. (ŠT 193)

Čifutin (*tur.*) m. (Čifutka, Čifutkinja ž.) (Nmn. Čifuti, Gmn. Čifuta) pejor. 1. Jevrej, Židov 2. (čifut/in) pren. škrtac (RBJ 138)

Tamo je negde i umro, a sultan Bajazit preneo je telo nesrećnog brata odmetnika i sahranio ga u Brusi, gde i danas stoji njegovo turbe. (PA 46)

Bajeziid, -ida (*ar.*) musul. muško ime. ← tur. Bayezid ← ar. Aba -Yazid ak. od Abu-Yazid, lično ime, „Otac Jezidov“ (ŠT 113)

turbe (*ar.*) s. isl. natrkivena grobnica, mauzolej koji se ob. nalazi uz džamiju (RBJ 1.357)

Valija izmirskog vilajeta bio je tada neki tvrd i revnosta činovnik, tupoglav i bolesno nepoverljiv čovek koji je i u snu strepeo da mu ne promakne neka politička nepravilnost, zavera ili tako nešto. (PA 46)

vilajet (*ar.*) *m.* 1. hist. najveća administrativna jedinica u Turskom carstvu kojom je upravljao valija 2. pren. zast. domovina, zavičaj, kraj (RBJ 1.434)

Jedne noći zaptije su opkolile Ćamilovu kuću, izvršile premetačinu. (PA 47)

zapt (*ar.*) *m.* razg. ekspr. 1. zatvor, tamnica 2. strogo utvrđen red; stega, disciplina (RBJ 1.499)

zapt, zaft, zavt *m* (*ar.*) 1. stega, disciplina 2. zaustavljanje daha u prsima kod astmatičara 3. kao pravni izraz: sekvestriranje, zapljenjivanje ← tur. zapt, sa značenjima kao u našem jeziku ← ar. dabata, dabt „pamtiti, savladati“ itd. (ŠT 647)

zaptija (zavtija) *f* (*ar.*) redar, policajac; policija (ŠT 647)

Na vest o hapšenju Tahir pašinog sina uzbunili su se mnogi ugledni ljudi, naročito oni iz uleme. (PA 48)

ulema (*ar.*) *ž.* isl. 1. (zb.) islamski učenjaci; alimi, teolozi 2. (im.) vjerski učitelj i učen čovjek; alim, teolog (RBJ 1.377)

Pa to je nauka, to su knjige! – upao je ogorčeno kadija koji je iz iskustva znao kako štetni i po društvo i pojedinca opasni mogu biti ljudi koji zbog svoje ograničenosti neograničeno veruju u svoju pamet i pronicljivost i u tačnost svakog svog suda i zaključka. (PA 48)

kadija (*ar.*) *m.* (u mn. i *ž.*) 1. hist. šerijatski sudija 2. razg. sudija, sudac (RBJ 478)

Da vratiš pare! Čuješ li? (PA 54)

para (*perz.*) *ž.* 1. hist. u bivšoj Jugoslaviji, stoti dio dinara 2. (ob. mn.) razg. novac, novci (RBJ 875)

Tu je i onaj Zaim i onaj govornjivi čovek atletskeg uzrasta što grmi promuklim basom, i neki nov, sitan apsenik koga zovu Softa. (PA 54)

Softa (*perz.*) *m.* i sl. učenik medrese (RBJ 1.226)

To i nije žena nego – kuluk. (PA 55)

kuluk (*tur.*) *m.* 1. besplatan lični fizički rad za državu na izgradnji puteva, cesti, utvrđenja itd. 2. težak rad bez direktne koristi za onog koji taj rad obavlja (ŠT 424)

kuluk (*tur.*) *m.* 1. hist. u Turskom carstvu, obaveza poluslobodnog seljaka da radi na posjedu svoga feudalnog gospodara; kulučenje 2. pren. ekspr. a. neplaćeni rad za koga ili šta; b. težak, naporan posao (RBJ 570)

(Svi oni boga za ortaka imaju.) (PA 54)

ortak (*tur.*) *m* (*ortakinja* ž.) 1. saradnik u zajedničkom poslu, preduzeću i sl.; partner, kompanjon 2. pejor. saučesnik u nekom nepoštenom, zakonski nedozvoljenom poslu 3. razg. u obraćanju nepoznatoj osobi (ob. kad se želi nametnuti bliskost radi traženja usluge) (RBJ 839)

I svaka je dlakava do očiju i saransaklija. (PA 55)

saransak (*tur.*) *m.* razg. bijeli luk, češnjak (RBJ 1.176)

U njima im je prolazio ceo dan od jutra do večeri, kad su zatvorenici morali da odlaze svaki u svoju ćeliju, i sa prekidima, kad bi Ćamil odlazio da klanja podne ili ićindiju. (PA 57)

ićindija, ikindija (jećindija, jekindija) *f* (*tur.*) treća po redu (računajući od početka dana) muslimanska svakodnevna molitva (namaz čije vrijeme obavljanja počinje oko sredine vremena između podneva i zalaska sunca). Tako se naziva i samo doba kada počinje obavljanje ove molitve. (ŠT 339)

Odmah je stao da sprema vojsku na brata, koji se sa svojom vojskom nalazio na putu iz Karamanije prema Stambolu. (PA 60)

Karaman (*tur.*) prezime ← tur. Karaman, ime grada u okružju Konje u Turskoj i, ranije, ime čitave oblasti u tom kraju: Karamanija, Karamanska. Naziv došao po imenu seldžučkog poglavice Karamana. (ŠT 396)

Bajazit je rođen za vlade njihovog deda Murata. (PA 60)

dedo (*tur.*) *m.* (u mn. i ž.) 1. očev ili majčin otac (za unuke); djed 2. star čovjek; starac 3. pripadnik derviškog reda; derviš (RBJ 163)

Murat (*ar.*) musl. muško ime (ŠT 475)

Sam sultan Mehmed je za života, ne govoreći ništa otvoreno, pokazivao da mu je mladi sin bliži i da je, u duši, njemu namenio presto. (PA 60)

Mehmed, Mehemed, hipok. Mehan, Meho, Mehica, Mešan, Meša, Meško, Mešo, Memija, Memo (*ar.*) musl. muško ime ← *tur.* Mehmed, muško ime ← *ar.* Muhammad (ŠT 453)

Džem je tražio svoj deo carstva, u Aziji, a Bajazit je mirno odgovarao da je carstvo jedno i nedeljivo i da sultan može biti samo jedan, a bratu je nudio da se haremom povuče u Jerusalim i da tamo živi spokojno od velike sume novaca koju će mu on isplaćivati svake godine. (PA 61)

harem (*ar.*) *m.* 1. općenito, ono što je zaštićeno 2. ograđeno dvorište džamije ili hrama 3. musl. groblje, mezarje; haremluk. 4. u muslimana a. zast. odrasla ženska čeljad b. hist. više žena jednog muškarca c. hist. dio u kući za žensku čeljad; haremluk (RBJ 355)

U februaru mesecu 1489. vitezovi ukrcaju Džema sa malom pratnjom na svoju galeru u Tulonu, i posle duge i teške vožnje stignu u Čivitavekiju, gde ih dočekuje veliko izaslanstvo papino. (PA 63)

čivit m (*tur.*) modrilo (vrsta boje); indigo ← *tur.* civit (ŠT 178)

Ugojen, taman u licu, sa levim očnim kapkom potpuno otpuštenim, tako da izgleda „kao čovjek koji nišani“. (PA 65)

nišan (*perz.*) *m.* 1. a. dio na pušci koji služi za uspješno pogađanje ciljeva; vizir, mušica b. cilj, meta u koju se strijelja iz oružja 2. nadgrobni kamen koji je postavljen po islamskim

propisima; bašaluk 3. dar koji djevojka dobija prilikom zaruka ili prosidbe 4. biljeg, znak na tijelu (RBJ 769)

Već trećeg dana bila je ispričana cela istorija, od tužnog i svečanog kraja, do svetlog, dostojanstvenog turbeta u Brusi, čiji su beli zidovi ispisani najlepšim surama iz Korana, kaligrafski stilizovanim u obliku čudnih cvetova i kristala. (PA 71)

sura (*ar.*) ž. isl. kur'ansko poglavlje; ima ih ukupno 114, a dužinom su vrlo neujednačena (RBJ 1.269)

Kur'an (*ar.*) *m.* isl. sveta knjiga; posljednja Božija objava, dostavljena vjerovjesniku Muhammedu preko meleka Džibrila u razdoblju od 610. do 632. god., podijeljen je na 30 jednakih dijelova (džuzova), a sastoji se od 114 poglavlja (sura) koja su sastavljena od preko 6.000 rečenica (ajeta); temeljni izvor islamskog vjerovanja; Kur'an časni, Kurani-kerim. (RBJ 573)

Kur'an (Koran), -ana *m* (*ar.*) muslimanska sveta knjiga koja, po islamskom vjerovanju, sadrži božiju objavu, objavljenu preko Muhameda (ŠT 426)

Počinjalo je svakog jutra gotovo u isti sat, kao neka utvrđena ceremonija, i trajalo je sa dvatri kraća prekida sve do predveče. (PA 72)

sat (sahat razg.) (*ar.*) *m.* 1. (Nmn. sati) a. vrijeme od 60 minuta, dvadeset i četvrti dio dana b. osnovna vremenska jedinica trajanja nastave i sl. 2. (Nmn. satovi) a. sprava za mjerenje protoka vremena; ura b. brojilo (RBJ 1.177)

sahat, sat *m* (*ar.*) sat, časovnik, ura ← tur. saat ← ar. saa (ŠT 542)

U dva svetla, pokrivena sahana hladila se već postavljena večera kakvu drugi apsenici nisu dobijali. (PA 76)

sahan (*ar.*) *m* 1. plići okrugao bakarni sud iz kojeg se jede 2. tanjir (RBJ 1.167)

Potrebno je, Ćamil efendija, da nam najposle kažete za koga ste skupljali podatke o Džem-sultanu i do u sitnice razrađivali način na koji se ostvaruje plan o buni protiv zakonitog sultana i halife i kako se pronalaze sredstva i putevi za otimanje prestola pomoću neprijatelja iz inostranstva. (PA 76)

halifa (ar.) *m* (u mn. i ž.) 1. isl. vrhovni vjerski poglavar svih muslimana 2. vladar a. Arapskog carstva b. Turskog carstva; sultan (RBJ 353)

Iste noći Ćamila su izneli na jedan od kapidžika Proklete avlije. (PA 80)

kapidžik (kapidžik) *m.* mala, sporedna vrata na avliji (RBJ 488)

kapidžik *m* (tur.) mala vrata, vratašca; sporedna mala vrata na ulicu ili susjednu bašču, ili dvorište ← tur. kapticik, demin. od kapi „vrata“ (ŠT 393)

Ako je živ, verovatno su ga preneli u Timarhanu, kraj Sulejmanije, gde se zatvaraju duševno oboleli. (PA 80)

Timar (perz.) *m.* 1. hist. feudalni posjed u Osmanskom carstvu koji se dobijao za usluge u vojsci a u načelu se nije mogao naslijediti; spahiluk 2. njegovanje, čišćenje i uredno hranjenje konja (RBJ 1.331)

Sulejman, Sulejmen hipok. Suljkan, Suljo, Sula, Sule (jevr.) musul. muško ime ← tur. Suleyman ← ar. Sulayman, muško ime, Solomon ← jevr. (ŠT 573)

Gledajući sa nesnalaženjem sivu, utabanu zemlju i bele zidove pred sobom kao da ih prvi put vidi, oseti kako mu celim telom ide hladan i tanak talas straha. (PA 81)

taban *m* (tur.) 1. donja strana stopala. 2. stopa, kao mjera za dužinu. 3. željezni dio puške između kundaka i cijevi, koji se pravi od naročite vrste željeza koji se u tur. zove „taban“ ili „namli“ 4. usjeklina na bridu čase gdje upada kapak ← tur. taban osn. zn.: „ravan“ (ŠT 593)

utabanati ugaziti nešto tabanima, gazajući uravnati tabanima (ŠT 634)

taban (tur.) *m.* donja strana stopala koja naliježe na podlogu (RBJ 1.311)

tabati nesvrš. (prez. tabam, pril. sad. tabajući, gl. im. tabanje) 1. (šta) nabijati kakvu podlogu nogama, gaziti tabanima 2. (šta) pritiskati podlogu mašinom s valjkom 3. (koga) žarg. tući, mlatiti (RBJ 1.311)

Fra-Petar zastane kod prvog, „komšijskog“ kruga. (PA 83)

komšija (*tur.*) *m.* (u mn. i ž.) (komšinica, komšijka ž.) onaj koji živi ili stanuje blizu koga; susjed (RBJ 525)

komšijski prid. koji se odnosi na komšije, susjedski (RBJ 525)

komšijski pril. onako kako to radi komšija, kao komšija (RBJ 525)

Nosi grudi pred sobom kao dva jastuka. (PA 83)

jastuk (*tur.*) *m.* 1. oslonac, ob. u obliku platnene vreće napunjene kakvim mehkim materijalom (perjem, vunom, spužvom i dr.), za glavu pri odmoru i spavanju; uzglavlje 2. općenito, ono što izgledom ili funkcijom podsjeća na takav oslonac ili podlogu (npr. kao dio mašina, sprava i dr.) (RBJ 459)

„Ali da je onako produžilo, da štipa ko stigne, šta bi bilo? Slamka po slamka, i plast bi razneli. Mangupi!“ (PA 84)

mangup *m* (*ar.*) vragolan, nestašno čeljade; lola, besposličar (ŠT 445)

mangup (*ar.*) *m.* razg. 1. pejor. propalica, skitnica, besposličar, fakin 2. hip. mladić neozbiljna ponašanja, lola, vragolan, obješenjak (RBJ 627)

Pričaj ti, adešu, i ne osvrći se na kojekoga. (PA 85)

adeš (*tur.*) *m.* razg. imenjaka (RBJ 3)

Ali svi navaljuju i na kraju ga, kao uvek, nekako umiruju, tako da nastavlja priču o ženi iz Gruzije i njenim očima, još uvek kivan. (PA 85)

kivan adj., ljut na nekoga, neprijateljski raspoložen prema nekome; žedan za osvetom. Izv. od kin. (ŠT 410)

kin, kim, ćin, -ima m i kivnja *f* (pers.) ljutnja, zloba, pizma ← tur. kin ← pers. kin „ljutnja, potajno neprijateljstvo; osveta“ (ŠT 409)

kivan prid. (odr. kivni) koji je ispunjen velikim nemirom i nezadovoljstvom; srdit, ljutit, bijesan, gnjevan (RBJ 503)

Kakve oči, ćorav ti hodio! (PA 85)

ćorav (perz.) prid. razg. 1. a. slijep u jedno oko b. slijep u oba oka 2. pejor. a. koji slabo vidi b. pren. koji slabo uočava i ono što je jasno vidljivo i bjelodano (RBJ 151)

Na svojim šetnjama po dvorištu on tako redovno nabasa na Haima koji, gonjen nemirom i sav ustreptao, neprestano menja mesto. (PA 85)

nabasati (na šta) svrš. (prez: nabadam, pril. sad. nabadajući, gl. im. nabadanje) 1. (koga, šta), up. nabosti (1) 2. (Ø) pren. razg. hodati snažnije oslanjajući na jednu nogu, kao da se hramlje; šepesati 3. (Ø) pren. razg. nasumce tražiti i raspitivati se o čemu; ispipavati 4. (šta) pren. razg. pejor. ne govoriti tečno neki strani jezik; natucati (RBJ 686)

Inače, kockar i pijanica i naročito ženskar. (PA 86)

pijandžija, pjandžija *m* (srp.-hrv.-tur.) pijanica. Hibr. r.: na našu riječ pijan dodan tur. suf. -ci (ŠT 518)

I topi se i nestaje kao parče šećera u vodi. (PA 86)

parče *n* (pers.) komad; komadić, djelić ← tur. parca ← pers. parče (ŠT 510)

Od nekadašnjeg siledžije i rasipnika nije ostalo gotovo ništa do ovo prazno prepiranje sa dokonjacima i stalna potreba za govorom i pričanjem. (PA 86)

sila (perz.) ž. (sile s.) razg. šamar, pljuska (RBJ 1.190)

siledžija *m.* (u mn. i ž.) (**siledžijka** ž.) onaj koji vrši nasilje; nasilnik, silnik, zulumčar (RBJ 1.191)

siledžija *m* (srp.-hrv.-tur.) silnik, nasilnik, zulumčar. Hibr. r.: naša riječ „sila“ i tur. suf. ci (č/dži) (ŠT 565)

Raspitivao sam ima li kakva posla za mene, da se popravi kahveni mlin, da se kuriše neki sahat. (PA 88)

kafa (ar.) ž. (RBJ 479)

kahva (kafa razg.) (ar.) ž. 1. bot. grmolika biljka iz porodice broćeva (*Coffea arabica*); ima zrnat plod 2. agr. plod te biljke 3. topli napitak pripremljen od pržena ploda te biljke (RBJ 479)

kahva (**kafa, kava**) *f* (ar.) 1. kafa 2. kafana (ŠT 381)

kahveni prid. 1. koji je od kahve 2. koji je za kahvu, za pripremanje kahve (RBJ 479)

kurisati (tur.) (šta) dvov. (prez. kurišem, prid. trp. kurisan, gl. im. kurisanje) razg. ekspr. 1. (koga) postaviti / postavljati, namjestiti / namještati, (na)praviti, urediti / uređivati, prirediti / priređivati 2. naviti / navijati sat (RBJ 573)

Jer, od tog sam esnafa. (PA 88)

esnaf (ar.) *m.* 1. hist. ekonomska i društvena organizacija zanatlija u gradovima u doba Osmanskog carstva; ceh 2. razg. ljudi istog zanimanja, istog društvenog reda (RBJ 273)

Ono biva da neki nabavi krišom turpiju ili dlijeto, kako bi lakše odavde izišao, ali da ih mi sami nekom dajemo, to ne biva. (PA 88)

turpija (tur.) ž. ručno bravarsko i stolarsko oruđe od čelika, različitog oblika, sa zupcima (ob. koso urezanim); koristi se za struganje gornjeg sloja metala i drveta; rašpa (RBJ 1.357)

Po običaju i radi sevapa pokloniše mi asuru na kojoj su ležali. (PA 88)

sevap (sevab) (ar.) m. 1. isl. a. Bogu ugodno djelo za koju On nagrađuje b. meton. Božija nagrada za to djelo 2. razg. ekspr. općenito, dobro djelo (RBJ 1.188)

Izađem iz onog smrada i one tjeskobe, umijem se na česmi, pa sjednem i uživam, dok još nije povrvio onaj narod iz svojih ćelija. (PA 89)

česma (perz.) ž. 1. izdubljena oblica ili cijev kroz koju slobodno teče voda (ob. u korito) 2. slavina, pipa (RBJ 133)

(Bog zar tako htio i dao svaku ljepotu dušmaninu!) Nebo porumeni pa siđe na zemlju; ima ga za svakog, za bogata i za siromaha, za sultana i za roba i za apsenika. (PA 89)

dušmanin (perz.) m. (**dušmanka, dušmanica** ž.) 1. ogorčeni neprijatelj, zlotvor 2. pren. rak, tumor, poganac, zlić (RBJ 242)

Sjedim tako i uživam i pušim, ako se nađe, a od duhana sve mi se glava zanosi. (PA 89)

duhan (ar.) m. 1. bot. jednogodišnja biljka iz porodice pomoćnica u čijem lišću ima nikotina (Nicotiana tabacum) 2. prerađevina od biljke duhana koja se koristi za pušenje (rjeđe za šmrkanje i žvakanje) 3. meton. razg. cigara, cigareta (RBJ 239)

Ne huli i ne govori budalaštine. (PA 89)

budalaština (budaleština) ž. rezultat budalasanja; glupost, ludost (RBJ 97)

Bio je ramazan i na munarama svih džamija goreli su kandilji trepćući kao pravilna sazvežđa iznad bezbrojnih gradskih svetlosti. (PA 92)

ramazan (ar.) m. isl. deveti mjesec muslimanskog (hidžretskog) kalendara; mjesec posta (RBJ 1.103)

munara (*ar.*) ž. arhit. vitki džamijski toranj s kojeg mujezin ezanom poziva muslimanske vjernike na molitvu; minaret (ŠT 681)

kandilj *m.* 1. svjetiljka s uljem 2. rasvjeta na munari (ob. kružno postavljena) (RBJ 487)

kandilj, -ilja, kandil, -ila *m* (*lat.*) staklena posudica sa uljem u kojem je zamočen fitilj koji gori; kandilo; uljana svjetiljka, fenerčić ili električna žarulja na šerefetu minareta. Kandilji se na minaretu pale prilikom muslimanskih praznika. ← *tur.* kandil ← *ar.* qandil ← *grč.* chantela ← *lat.* candela (ŠT 391)

Dalje! Piši: jedna testera od čelika, mala njemačka. Jedna! (PA 95)

testera (*perz.*) ž. razg. oruđe s oštro nazubljenim (metalnim ili čeličnim) zupcima na donjoj ivici; služi za rezanje, piljenje drveta, metala, kamena i sl.; pila (RBJ 1.327)

čelik (*tur.*) *m.* hem. ligura željeza i malih količina ugljenika dobijena posebnim postupkom; odlikuje se velikom čvrstinom i elastičnošću (RBJ 131)

A zatvorenici koji su iz Carigrada kažnjeni su pored svih drugih nevolja još i time što ne vide i ne čuju ništa od svoga grada; u njemu su, a kao da su sto konaka daleko od njega; i ta prividna daljina muči ih isto kao i stvarna. (PA 15)

konak (*tur.*) *m.* 1. a. provođenje noći na nekom mjestu; noćenje, konačenje b. mjesto gdje se konači; noćište, prenoćište, konačište 2. a. hist. zgrada, sjedište visokoga dužnosnika u doba Turske carevine b. kuća kakvog plemića ili bogatoga, uglednog domaćina c. zast. kuća, dom (RBJ 526)

I mirni ljudi se usplahire i počinju u nerazumljivoj razdraženosti da se ljutito kreću, tražeći kavge. (PA 15)

kavga (*perz.*) ž. oštar sukob, svađa (ob. uz tučnjavu) (RBJ 495)

Izgleđaju avetinjski. (PA 16)

avet (*tur.*) ← ar. ž. 1. priviđenje mrtvaca ili kakva jeziva natprirodna bića; prikaza, utvara, sablast b. pren. fizički vrlo slaba i iscrpljena osoba 2. pren. užasna, jeziva, stravična, strašna stvar (RBJ 38)

Ljudi treskaju vratima i lupaju kašikama u limene sudove. (PA 16)

kašika (*tur.*) ž. 1. dio jedaćeg pribora kojim se jede žitko ili tečno jelo 2. predmet kojim se pomaže pri obuvanju cipela 3. dio mašine kojim se kopa, grabi, prenosi zemlja i dr. 4. lopatica na vodeničkom kolu (RBJ 493)

Bogami si ti video sveta, Zaimaga. (PA 12)

aga m (*tur.*) 1. gazda, dobrostojeći građanin; gospodar, prvak, veleposjednik; 2. naslov svih zapovjednika turske plaćene vojske: azap-aga, bešli-aga itd. 3. počasni naslov za svakog onog koji ne pripada inteligenciji i plemstvu. ← *tur.* aga, prvobitno značenje: „veliki, stariji“, kasnije: „gospodin, starješina, zapovjednik, prvak i zvanična civilna i vojna titula“ (ŠT 72)

aga (*tur.*) m. (u mn. i ž.) 1. a. vlasnik obradive zemlje u Turskom carstvu; zemljoposjednik, veleposjednik b. imućan, dobrostojeći građanin 2. naslov svih zapovjednika turske plaćene vojske 3. počasni naslov plemstva i inteligencije (RBJ 6)

Tako je bar sam govorio i time se uvek hvalio. (PA 20)

bar (barem) (*tur.*) čest. izriče 1. donju granicu kakve veličine; najmanje b. najmanje što se može učiniti 2. želju ili nadu da se ostvari najmanje od onoga što bi moglo biti 3. žaljenje za nečim što se desilo a ispalo je nepovoljno (RBJ 49)

Šta bi? Izvaraše me Čivuti, njena rodbina. (PA 13)

Čifut, Čifutin (Čivut, Čivutin) m (jevr.) 1. Jevrej 2. škrtac (ŠT 175)

I tako je celog veka ostao u najužoj vezi sa svetom nereda i kriminala, koji je u mladosti zauvek napustio, i u isto vreme iznad njega i daleko od njega, odeljen svojim položajem i svojim gustim baštama i za druge neprelaznim železnim ogradama i vratnicama. (PA 20)

bašta (bašča, bašta) (perz.) ž. 1. zemljište gdje raste trava i gdje se uzgaja cvijeće i jestivo bilje (ob. oko kuće ili blizu kuće); vrt, gradina 2. otvoreni, vanjski dio restorana ili kafane (RBJ 51)

Zbog svega toga žalbe na Karađoza bile su česte i raznovrsne; čak se postavljalo pitanje njegovog smenjivanja; veziri su na Divanu raspravljali o njemu, i ne jednom. (PA 25)

divan (ar. i pers.) 1. vijeće, skupština, savjet; carsko ili vezirsko vijeće, državni savjet 2. dvor, kuća; carski dvor, carsko prijestolje, dvor vezira ili paše 3. razgovor, besjedenje; riječ 4. vrsta sofe, kanabeta, otoman, sećija 5. zbornik ili zbirka pjesama 6. „stati na divan“, „stati na divanu“ = stati mirno i čekati zapovijed ili riječ (ŠT 220)

vezir (ar.) m. hist. najviša titula u državnoj hijerarhiji Turskog carstva a. ministar b. guverner pokrajinac c. upravnik vilajeta (RBJ 1.430)

Ali vi ste jataci. (PA 27)

jatak (tur.) m. 1. zast. postelja, ležaj 2. hist. onaj koji u svojoj kući pruža utočište hajducima 3. pejor. onaj koji prikriva i štiti koga u kakvim zlim postupcima, razbojnički ortak (RBJ 460)

Da bi se koliko-toliko zaštitio od tuča, svađa i ružnih noćnih prizora, fra Petar je izabrao jedan zabačen kut prostrane ćelije, iza velikog provaljenog odžaka, i tu se sklonio sa ono malo stvari što je poneo sa sobom. (PA 31)

odžak (tur.) m. 1. ozidani otvor kroz koji izlazi dim s ognjišta ili iz peći; dimnjak 2. ognjište u zidu povezano s dimnjakom; kamin 3. hist a. pren. domaćinstvo, rod, porodica (ob. s većim ugledom i bogatstvom) b. stambeni objekt turskih feudalaca koji je imao kamenu kulu; dvorac 4. sobna zemljana peć (RBJ 811)

odžak m (tur.) 1. kuća, dom; porodica, koljeno, rod 2. plemićka, begovska kuća čija su vrata uvijek otvorena za putnike namjernike i u kojoj se, zbog toga, vatra na ognjištu (na odžaku)

ne trne; dobra, bogata kuća 3. „janjičarski odžak“ je janjičarski štab koji se dijelio na jedinice zv. „orte“ 4. „tabački odžak“ sačinjavaju sve tabhane i tabaci jednog mjesta (ŠT 499)

(A u sebi je mislio: ja sam pomalo na mog amidžu, pokojnog fra-Rafu, koji je svakog mogao da sasluša i podnese, i u šali uvek govorio: „Ja bih bez hljeba još nekako i mogao, ali bez razgovora, beli, ne mogu.“) (PA 37)

bezbeli (*tur.-ar.*) čest. razg. služi za pojačavanje sadržaja iskaza; mora da, u svakom slučaju, svakako, sigurno, dakako (RBJ 60)

A što su njihova kazivanja nesavršena, obojena ličnim strastima i potrebama, ili čak netačna, zato imamo razum i iskustvo i možemo da ih posuđujemo i upoređujemo jedne s drugima, da ih primamo i odbacujemo, delimično ili u celosti. (PA 40)

čak (*tur.*) adv. daleko, sve do (ŠT 160)

Da je bez poroka, da svojim načinom života može poslužiti kao primer dobrog mladića i pravog muslimana, da je zbog nesrećne ljubavi pao u neki zanos i melanholiiju i sav se predao nauci i knjizi, a ako je u tom možda preterao, da na to treba gledati pre kao na bolest nego kao na neko rđavo i zlonamerno delo, i da zaslužuje obzir i sažaljenje a ne progon i kaznu. (PA 48)

musliman (*ar.*) m. 1. onaj koji je muslimanske vjeroispovijesti, sljedbenik islama 2. (Musliman) hist. pripadnik bošnjačkog naroda; Bošnjak (RBJ 682)

Ama, nemoj nikom, pa ni meni. (PA 52)

ama (*ar.*) vez. zast. povezuje klauze (surečenice) u nezavisnosloženoj rečenici koje stoje u odnosu gramatičke suprotnosti (RBJ 16)

ama, ema konjunk. (*ar.*) ali, samo (ŠT 91)

Ima robija, ej! (PA 54)

hej! (ej!) interj. (*pers.*) o! oh! (ŠT 325)

Tada je tek pravo i potpuno mogao da vidi ono što ranije, zanesen i mlad, nije ni slutio: šta sve može da deli čoveka od žene koju voli, i uopšte ljude jedne od drugih. (PA 44)

tek adj. i konj. (*tur.*) 1. neparan, liho 2. samo; čim ← *tur.* tek (ŠT 607)

tek čest. 1. ističe ono što znači riječ uz koju stoji (posebno vremensku neposrednost) 2. upotrebljava se za zaključivanje, nakon oprečnih značenja; u svakom slučaju, bilo kako bilo 3. izriče izuzimanje, isključivanje, samo, jedino (RBJ 1.321)

Bajazit je već ranije uspeo da među Džemove savetnike ubaci svog čoveka, Jakub-bega. (PA 61)

Jakub, -uba, **Jakup**, -upa i **Jakub**, **Jakup** (*asir.*) musl. muško ime ← *tur.* Ya'kub ← *ar.* Ya'qub, ime pejgambera, Jakov, sin Isakov, a otac Josifa (sin Ishak-pejgambera, a otac Jusuf-pejgambera) (ŠT 359)

beg (*tur.*) m. 1. hist. u Osmanskom carstvu a. plemićka titula b. zvanje ili čin kakvog visokog dostojanstvenika 2. razg. gospodin (naročito u oslovljavanju iz poštovanja) (RBJ 53)

Ugojen, taman u licu, sa levim očnim kapkom potpuno opuštenim, tako da izgleda „kao čovek koji nišani“. (PA 65)

kapak (*tur.*) m. 1. ono čime se pokriva, zatvara šta; poklopac, zaklopac 2. anat. kožno tkivo kojim se zatvaraju oči 3. prozorsko krilo (RBJ 488)

Tišina je bila tolika da se i to čulo i kao laka jeka prošlo obalom sa koje su svi, od kardinala do konjušara, netrmice posmatrali stasitog čoveka sa belim, zlatom izvezenim visokim kaukom na glavi, kako izdvojen, na tri koraka ispred svoje pratnje stoji kao kip. (PA 74)

kauk (*tur.*) m. etnol. vunena ili pamučna kapa oko koje je omotana uska čalma (RBJ 495)

Jedni se ispituju za suđenje, drugi tu odleže svoju kratkotrajnu kaznu ili, ako se baš vidi da nisu krivi, bivaju pušteni, treći se upućuju u progonstvo u udaljene krajeve. (PA 9)

baš (*tur.*) čest. služi za 1. isticanje, pojačavanje sadržaja riječi, spojeva riječi i rečenica 2. ublažavanje negacije 3. iskazivanje neodlučnosti, nedoumice 4. iskazivanje ironije. (RBJ 50)

Ko ovde dođe, taj je kriv, ili se makar očešao o krivca. Phi! (PA 22)

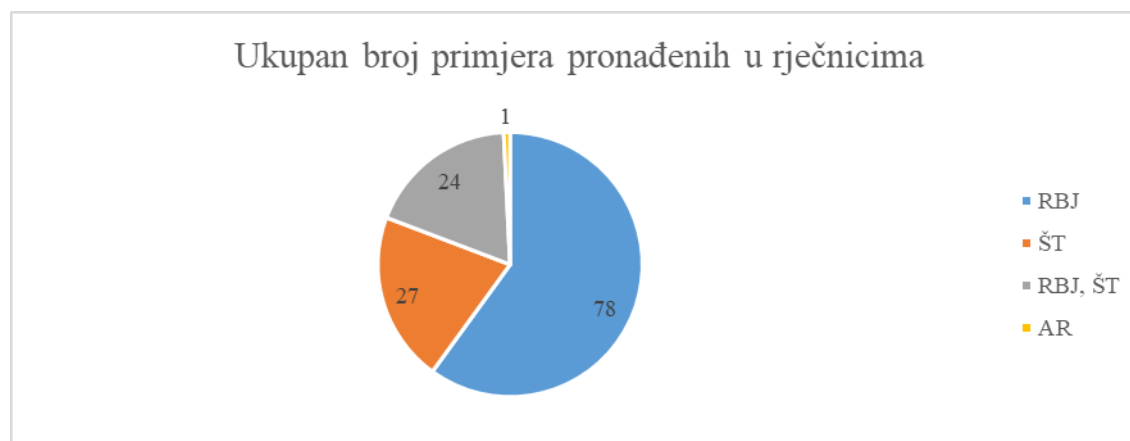
makar čest. ističe sadržaj iskaza upućujući na najmanju količinu, intenzitet, stepen itd.; bar, barem (RBJ 622)

Ukupan broj primjera pronađenih u rječnicima

U nastavku se nalazi tabelarni i grafički prikaz prikupljenih podataka. U *Rječniku bosanskog jezika* (RBJ) pronašli smo značenja za 78 leksema, u Škaljićevom rječniku turcizama (ŠT) pronašli smo 27, te smo za 24 primjera značenja preuzeli iz oba spomenuta rječnika. Pored baznih rječnika, za jedno dodatno objašnjenje leksema karadžoz značenje smo preuzeli iz Andrićevih *Romana*, gdje se nalazi i *Rečnik*.

Rječnik	Halilović, Palić, Šehović: <i>Rječnik bosanskog jezika</i> (2010) RBJ	Škaljić, Abdulah: <i>Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku</i> (1979) ŠT	Značenja preuzeta iz RBJ i ŠT	Andrić: <i>Romani</i> (2014) AR
Broj leksema	78	27	24	1

Tabela 1. Ukupan broj primjera pronađenih u rječnicima

Grafikon 1. Ukupan broj primjera pronađenih u rječnicima

Ukupan broj primjera prema abecednoj klasifikaciji

Slovo	Leksem	Ukupan broj primjera u PA
A	avlija alat Ada aga arsenal aman adeš avet ama amidža	10
B	budžak bojadžija benaviti se Bajazit budalaština bar (barem) bašta baš beg bezbeli	10
C	/	0
Č	čardak Čivitavekija	6

	česma čelik čak Čivut	
Ć	ćebe Ćamil ćifta ćorav	4
D	dušek dilber degenerik din dedo dušmanin duhan Divan	8
Dž	džamija džin	2
Đ	/	0
E	efendija em esnaf	3
F	/	0
G	/	0
H	hej hanuma	9

	hapsiti hasna hajde hasura harem halifa hašiš	
I	ićindija	1
J	juriti jastuk jatak Jakub	4
K	kaldrma Karadoz kovrdža kadija kuluk Karaman Kur'an kapidžik komšija kivan kahveni kurisati kandilj konak	19

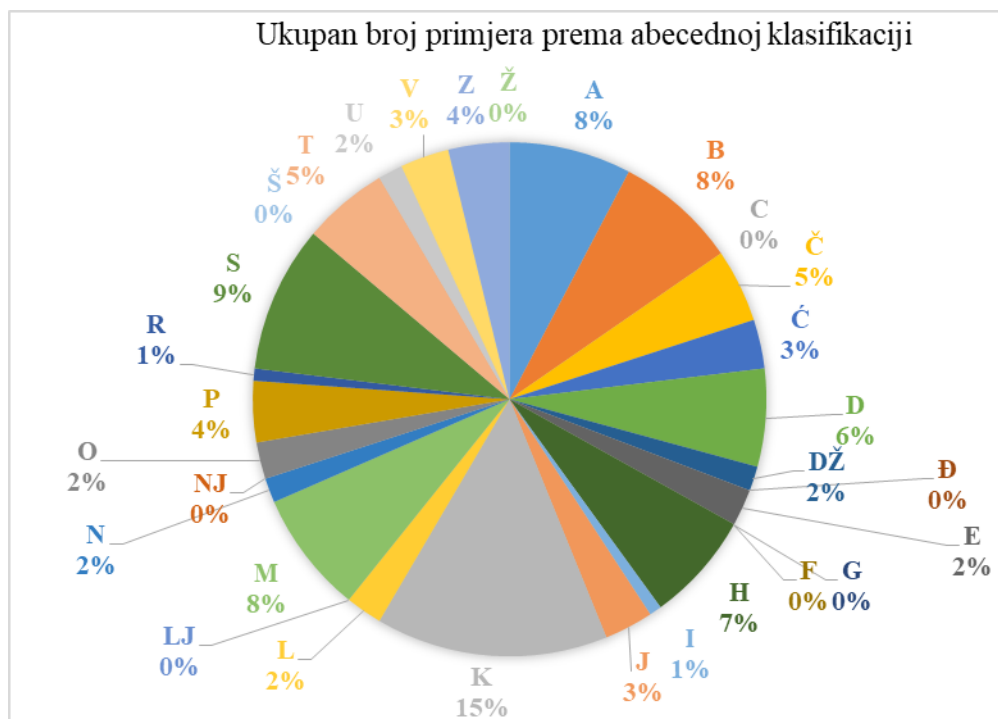
	kavga kašika kapak kauk kapija	
L	lakrdija leš Latif	3
Lj	/	0
M	minderluk mehana mušterija mahala Murat Mehmed mangup munara musliman makar	10
N	nabasati nišan	2
Nj	/	0
O	ortak oka odžak	3
P	paša	5

	para pijanica parče poganluk	
R	ramazan	1
S	sultan Softa saransak sura sat sahan Sulejman sahadžija (sahačija) Stambol sanduk siledžija sevap	12
Š	/	0
T	Turčin Tahir turbe Timarhana turpija testera tek	7
U	ulema	2

	utabana	
V	valija vilajet vakat vezir	4
Z	zembilj zapt zanat Zaim zejtin	5
Ž	/	0

Tabela 2. Ukupan broj primjera prema abecednoj klasifikaciji

Grafikon 2. Ukupan broj primjera prema abecednoj klasifikaciji

Ukupan broj primjera prema etimološkom porijeklu

Etimološka tumačenja imaju svrhu da pokažu koje su riječi preuzete iz turskog, arapskog ili perzijskog jezika.

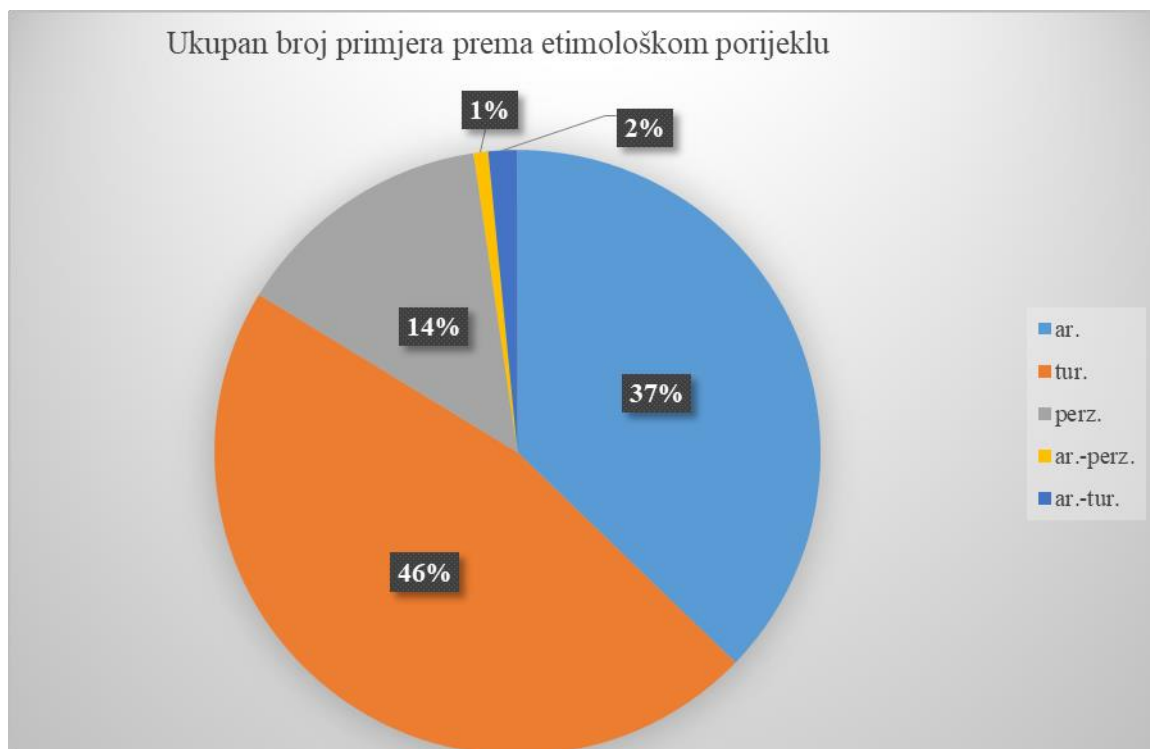
Građa koju smo prikupili za ovo istraživanje sastoji se iz riječi orijentalnog porijekla. Podijelili smo ih u grupe prema jeziku davaocu – riječi turskog (60), arapskog (48) i perzijskog (18) porijekla.

Leksem	ar.	tur.	perz.	ar.-perz.	ar.-tur.
	alat	hanuma	mehana	Divan	sahadžija (sahačija) bezbeli
	vakat	minderluk	dilber		
	hapsiti	dušek	din		
	zanat	Stambol	kivan		
	hašiš	avlija	ćorav		
	sanduk	budžak	parče		
	Zaim	kaldrma	siledžija		
	mušterija	kapija	testera		
	džamija	ada	kavga		
	džin	bojadžija	bašta		
	Latif, -fa	Čifut	hej		
	zejtin	juriti	makar		
	mahala	aga	zembilj		
	arsenal	Karadžoz	em		
	oka	lakrdija	leš		
	sultan	benaviti se	para		
	hasna	degenerik	Softa		
	aman	hajde	nišan		

	mangup	komšija	Timar		
	kahveni	jastuk			
	esnaf	adeš			
	sevap	nabasati			
	duhan	pijanica			
	budalaština	kurisati			
	ramazan	turpija			
	munara	česma			
	vezir	dušmanin			
	musliman	kandilj			
	ama	čelik			
	hasura	konak			
	Ćamil	avet			
	amidža	kašika			
	valija	bar (barem)			
	Tahir	jatak			
	Bajeziđ	odžak			
	turbe	čak			
	vilajet	tek			
	zapt	Jakub			
	ulema	beg			
	kadija	kapak			
	Murat	kauk			
	Mehmed	baš			
	harem	ćebe			
	sura	Turčin			

	Kur'an sat sahan halifa	efendija kovrdža čardak paša ćifta kuluk ortak saransak ićindija Karaman dedo Čivitavekija kapidžik Sulejman utabana poganluk			
Ukupan broj pronađenih leksema	48	60	18	1	2

Tabela 3. *Ukupan broj primjera prema etimološkom porijeklu*

Grafikon 3. Ukupan broj primjera prema etimološkom porijeklu

Prema utvrđenim rezultatima, zaključuje se da je najveći broj korištenih orijentalizama u *Prokletoj avliji* porijeklom iz turskog i arapskog jezika, uz napomenu da su i riječi arapskog porijekla u naš jezik ušle uglavnom posredstvom turskog jezika.

Podjela leksema prema kategoriji riječi

Posuđivanje jezičkih sadržaja rezultat je duhovnog i materijalnog posuđivanja što znači da se prvo preuzimaju novi predmeti, pojmovi i pojave, a zatim i riječi koje ih imenuju. Stoga su među posuđenicama i u korpusu prikupljenom za ovo istraživanje najbrojnije imenice. Mnogo rjeđi su glagoli, pridjevi, veznici, riječce, uzvici, a priloga i ostalih vrsta riječi – brojeva, zamjenica i prijedloga – nema. Razlog je vrlo jednostavan – svaki jezik ostalih kategorija riječi ima u onoj mjeri u kojoj to zahtijevaju potrebe govorne komunikacije u njemu. Tako se zamjenice, naročito lične, uopće i ne posuđuju, jer su to kategorije koje čine specifikum svakog jezičkog sistema. Stoga promjenljive riječi većinom i pripadaju otvorenim klasama kojima se mogu dodavati nove jedinice, dok su nepromjenljive vrste riječi uglavnom zatvorene grupe (Bugarski 1996: 156; Filipović 1986: 44; Vajzović 1999: 133).

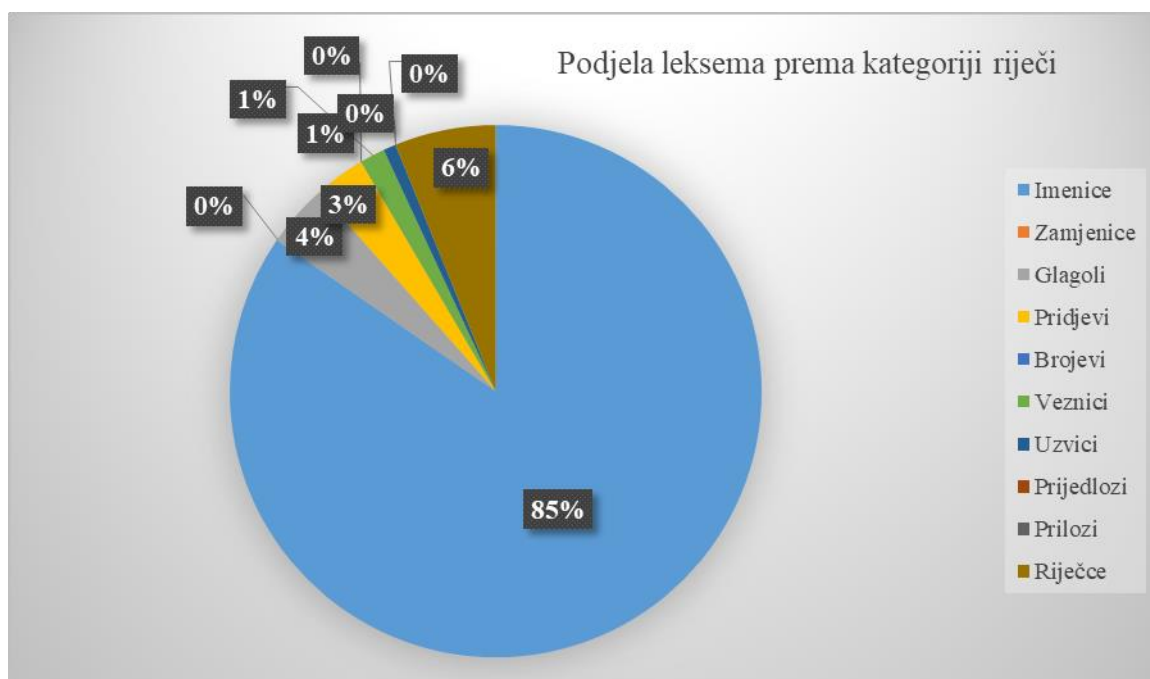
Glagoli se iz stranih jezika posuđuju rjeđe u odnosu na imenice, te rjeđe zadržavaju izvorni oblik, jer se moraju morfološki i tvorbeno prilagoditi sistemu domaćeg jezika da bi se mogli upotrebljavati (Mihaljević 2003: 97-98). Pored toga, vrlo često nastaju sekundarnom adaptacijom imenica stranog porijekla. Kada je riječ o turcizmima u bosanskom jeziku, uglavnom je riječ o tome da posuđena riječ u nekom svom obliku čini jedan dio glagolske sintagme (*dovu učiniti, mukajet biti, muštuluk dati, haber uzeti*) ili glagolske leksičke morfeme (*uvakufiti, kahvenisati, ašikovati*).

Prilozi (*baš* i *bar*) i veznici (*ćak* i *makar*) odavno su stekli „pravo građanstva“ u našem jeziku. Njihov afektivni „naboj“, koji su morali imati u prvo doba svog „života“ u novom jezičkom mediju, dugom upotrebom se istrošio, tako da su postali stilistički neutralni (Halilović 1998: 26).

Kategorija riječi	Leksem	Ukupan broj pronadenih leksema
Imenice	avlija, alat, Ada, aga, arsenal, adeš, avet, amidža, budžak, bojadžija, Bajazit, budalaština, bašta, beg, Čifut, čardak, Čivitavekija, česma, čelik, ćebe, Ćamil, ćifta, dušek, dilber, degenerik, din, dedo, dušmanin, duhan, Divan, džamija, džin, efendija, esnaf, hanuma, hasna, hasura, harem, halifa, hašiš, ícindija, jastuk, jatak, Jakub, kaldrma, Karađoz, kovrdža, kadija, kuluk, Karaman, Kur'an, kapidžik, komšija, konak, kavga, kašika, kapak, kandilj, kauk, kapija, lakrdija, leš, Latif, minderluk, mehana, mušterija, mahala, Murat, Mehmed, mangup, munara, musliman, nišan, ortak, oka, odžak, paša, para, pijanica, parče, poganluk, ramazan, sultan, Softa, saransak, sura, sat, sahan, Sulejman, sahadžija, Stambol, sanduk, siledžija, sevap, Turčin, Tahir, turbe, Timarhana, turpija, testera, ulema, valija, vilajet, vakat, vezir, zembilj, zapt, zanat, Zaim, zejtin	110
Zamjenice	/	0
Pridjevi	ćorav, kivan, kahveni, utabana	4

Glagoli	benaviti se, hapsiti, juriti, kurisati, nabasati	5
Brojevi	/	0
Uzvici	hej	1
Veznici	em, ama	2
Riječce	aman, bar (barem), baš, bezbeli, čak, hajde, makar, tek	8
Prilozi	/	0
Prijedlozi	/	0

Tabela 4. Podjela leksema prema kategoriji riječi

Grafikon 4. Podjela leksema prema kategoriji riječi

Podjela leksema prema pojmovnoj klasifikaciji

Pojmovna klasifikacija – ova leksika je prisutna u svim oblastima života jer je utjecaj Orijeanta imao širok dijapazon djelovanja tako da su riječi koje označavaju zanimanja, zvanja i titule vrlo upotrebljive u korpusu jer su imale cilj da dočaraju vrijeme orijentalne tradicije i upravo takvi primjeri koriste se i danas jer nemaju i ne trebaju adekvatnu zamjenu. Takve riječi su dio standardnog jezika i spadaju u *historicizme*.

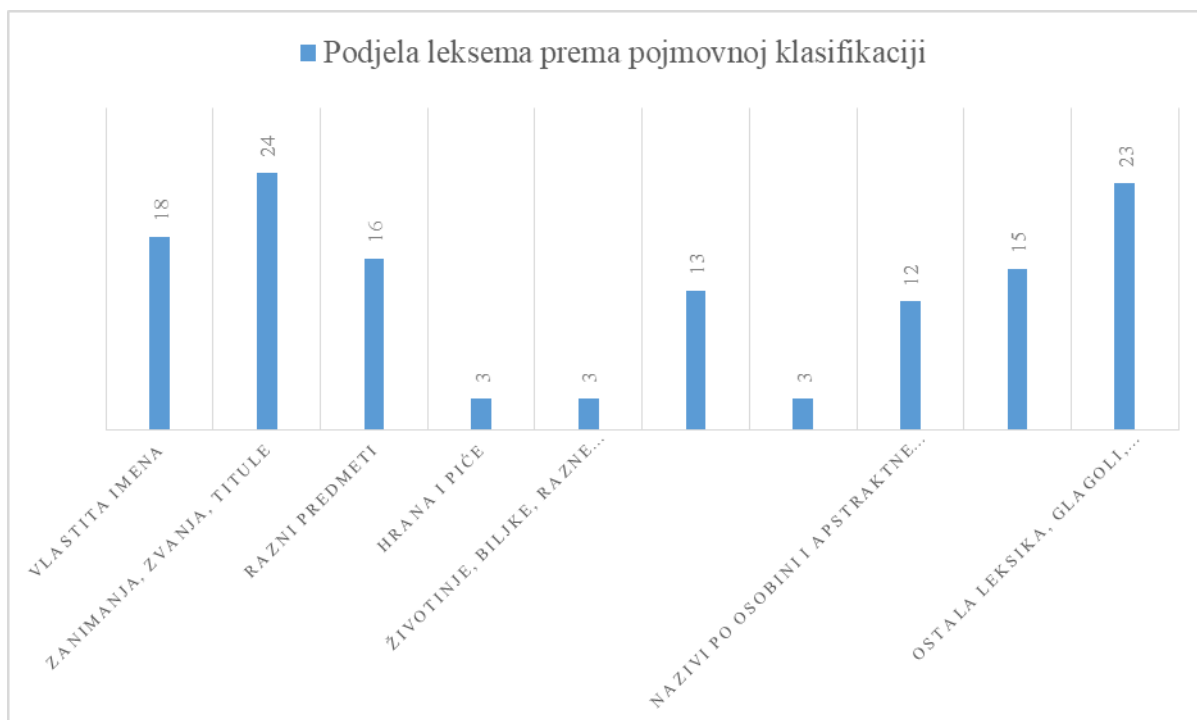
Ovdje smo grupirali vlastita imena te titule ili zvanja koja se upotrebljavaju uz lična imena. Titule ili zvanja u bosanskom jeziku stoje ispred ili iza imena.

Kada je riječ o sakralnoj leksici, imenice iz ove grupe turcizama ušle su u bosanski jezik posredstvom islama – religije koju Osmanlije donose na ove prostore. To su pojmovi vezani za vjerski život i običaje muslimana u Bosni te za većinu njih ne postoje sinonimi u bosanskom jeziku, pa se i danas koriste u istom obliku i značenju. Izvorni oblici preuzeti su iz arapskog i perzijskog jezika u osmanski (turski) i također su zadržani do danas u savremenom turskom jeziku.

Pojmovna klasifikacija	Leksem	Broj leksema
Vlastita imena	Zaim, Latif, Karađoz, Jakub, Ćamil, Tahir, Bajezid, Karamanija, Murat, Mehmed, Sulejman, Stambol, Softa, Divan, Turčin, Timarhana, Čivut, Čivitavekija	18
Zanimanja, zvanja, titule	sahadžija, bojadžija, siledžija, mušterija, aga, efendija, valija, paša, beg, sultan, kadija, ulema, vezir, halifa, esnaf, ortak, dilber, pijanica, zanat, jatak, mangup, hanuma, lakrdija, komšija	24
Razni predmeti (kućanski, odjevni...), alati, oružje i sl.	alat, minderluk, dušek, sanduk, hasura, ćebe, zembilj, kapak, kauk, kandilj, sahan, jastuk, turpija, česma, testera, kašika	16
Hrana i piće	zejtin, kahveni, duhan	3

Životinje, biljke, razne materije i materijali i slično	saransak, hašiš, čelik	3
Građevinski pojmovi, arhitektura i slično	avlija, mehana, kaldrma, kapija, džamija, mahala, čardak, harem, kapidžik, bašta, odžak, budžak, arsenal	13
Nazivi vezani za pojmove iz vremena turske uprave	vilajet, konak, ada	3
Nazivi po osobini i apstraktne imenice	degenerik, zapt, dušmanin, parče, budalaština, kavga, kivan, ćorav, kuluk, poganluk, avet, ćifta	12
Sakralna leksika, rodbinske veze i slično	din, amidža, turbe, ićindija, dedo, džin, sura, Kur'an, adeš, sevap, ramazan, munara, musliman, aman, vakat	15
Ostala leksika, glagoli, uzvici, veznici, riječce	oka, para, sat (sahat), leš, taban, hasna, kovrdža, hapsiti, juriti, benaviti se, hajde, em, nišan, utabana, nabasati, kurisati, bezbeli, čak, ama, hej, tek, baš, makar	23

Tabela 5. Podjela leksema prema pojmovnoj klasifikaciji

Grafikon 5. Podjela leksema prema pojmovnoj klasifikaciji

Podjela leksema u odnosu na frekvenciju (statistički podaci)

Na osnovu statističkih podataka dobijamo egzaktniju predodžbu o brojnosti ovih riječi u određenom korpusu i odnos broja zabilježenih leksema na osnovu ekscerpiranih stranica teksta na osnovu kojeg možemo sagledati frekvenciju orijentalizama.

Možemo zaključiti da je broj znatno veći jer se neke riječi u tekstu javljaju više puta s tim da, što je manji indeks frekvencije, ekspresivnost je veća (Tanović 2000: 92-96).

Slovo	Leksem	Frekvencija	Broj stranice u PA
A	avlija	62	2*(18; 31; 73; 79; 80; 83); 3*(9; 15; 16; 20; 23; 26; 93); 11; 14; 17; 6*19; 24; 5*25; 27; 33; 51; 74; 81; 87; 89; 90; 91; 92; 95
	alat	7	5; 3*6; 13; 88; 95
	ada	1	12
	aga	3	12; 17; 26

	arsenal	2	15; 19
	aman	1	27
	adeš	2	2*85
	avet	1	16
	ama	1	52
	amidža	1	37
B	budžak	1	9
	bojadžija	1	12
	benaviti se	1	24
	Bajeziđ	36	4*46; 57; 4*59; 4*60; 2*61; 4*62; 4*63; 4*64; 2*65; 3*66; 3*67
	budalaština	1	89
	bar (baređ)	16	12; 2*20; 22; 24; 26; 27; 2*28; 29; 2*41; 42; 53; 84; 87
	bašta	2	2; 43
	baš	12	9; 17; 19; 21; 2*22; 23; 49; 55; 77; 78; 93
	beg	1	61
	bezbeli	1	37
C	/	0	/
Č	čardak	2	38; 79
	Čivitavekija	1	63
	česma	1	89
	čelik	1	95
	čak	16	6; 13; 17; 25; 2*39; 40; 43; 46; 47; 62; 66; 69; 75; 77; 80
	Čivut	1	13

Ć	ćebe	2	32; 33
	Ćamil	33	34; 35; 2*38; 40; 41; 43; 2*44; 2*46; 2*49; 2*51; 2*53; 56; 3*57; 2*70; 71; 72; 2*76; 77; 3*79; 89; 89
	ćifta	1	44
	ćorav	1	85
D	dušek	1	6
	dilber	1	11
	degenerik	1	25
	din	1	27
	dedo	1	60
	dušmanin	1	89
	duhan	2	89; 90
	Divan	1	25
DŽ	džamija	1	15
	džin	2	15; 16
Đ	/	/	
E	efendija	11	35; 38; 40; 45; 48; 3*49; 53; 76; 89
	em	2	2*38
	esnaf	1	88
F	/	/	/
G	/	/	/
H	hej	2	54; 89
	hanuma	1	5
	hapsiti	21	2*9; 15; 16; 21; 27; 26; 28; 29; 31; 36; 51; 70; 76; 79; 81; 83; 87 89; 91

	hasna	1	27
	hajde	6	2*27; 52; 2*53; 91
	hasura	2	32; 88
	harem	1	61
	halifa	1	76
	hašiš	1	10
I	ićindija	1	57
J	juriti	5	4*13; 92
	jastuk	2	83; 87
	jatak	1	27
	Jakub	1	61
K	kaldrma	1	10
	Karadžoz	35	17; 19; 2*20; 2*21; 22; 5*23; 24; 5*25; 4*26; 27; 4*28; 2*29; 2*51; 91; 3*93
	kovrdža	1	35
	kadija	10	47; 3*48; 5*49; 51
	kuluk	1	55
	Karaman	2	59; 60
	Kur'an	1	71
	kapidžik	1	80
	komšija	1	83
	kivan	2	55; 85
	kahveni	1	88
	kurisati	1	88

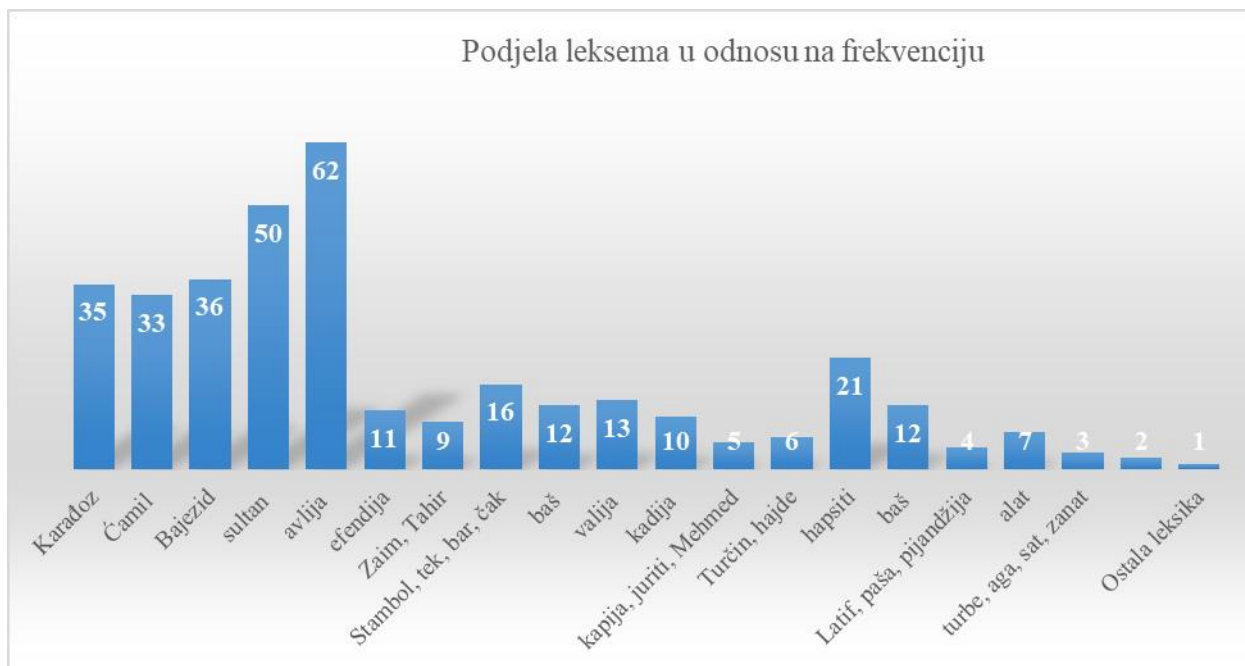
	kandilj	1	92
	konak	1	15
	kavga	1	15
	kašika	2	16; 85
	kapak	1	65
	kauk	1	74
	kapija	5	11; 16; 29; 38; 52
L	lakrdija	1	22
	leš	2	41; 66
	Latif	4	17; 19; 26; 49
LJ	/	/	/
M	minderluk	1	6
	mehana	1	10
	mušterija	1	13
	mahala	1	19
	Murat	1	60
	Mehmed	5	59; 3*60; 61
	mangup	1	84
	munara	1	92
	musliman	1	48
	makar	1	22
N	nabasati	1	85
	nišan	1	65
NJ	/	/	/

O	ortak	1	54
	oka	1	20
	odžak	1	31
P	paša	4	42; 3*43
	para	2	54; 86
	pijanica	4	9; 17; 18; 86
	parče	1	86
	poganluk	1	12
R	ramazan	1	92
S	sultan	50	26; 45; 5*46; 47; 2*48; 59; 3*60; 2*57; 5*61; 6*62; 2*63; 64; 3*65; 66; 2*67; 69; 70; 2*72; 5*74; 2*76; 77; 79; 89
	Softa	2	2*54
	saransak	1	55
	sura	1	71
	sat	3	52; 72; 88
	sahan	1	76
	Sulejman	1	80
	sahadžija	1	5
	Stambol	16	2*7; 2*18; 25; 49; 3*60; 67; 74; 84; 89; 2*92; 95
	sanduk	2	10; 41
	siledžija	1	86
	sevap	1	88
Š	/	/	/

T	Turčin	6	32; 33; 2*34; 35; 36
	Tahir	9	42; 4*43; 44; 47; 48; 80
	turbe	3	46; 68; 71
	Timarhana	1	80
	turpija	1	88
	testera	1	95
	tek	16	12; 15; 33; 34; 37; 42; 44; 54; 59; 67; 73; 75; 80; 86; 94
U	ulema	1	48
	utabana	1	81
V	valija	13	39; 45; 2*46; 2*47; 2*47; 48; 2*49
	vilajet	1	46
	vakat	1	6
	vezir	1	25
Z	zembilj	1	37
	zapt	2	25
	zanat	3	25; 47
	Zaim	9	9; 13; 14
	zejtin	1	2*12; 13; 3*14; 2*54; 83
Ž	/	/	/

Tabela 6. Podjela leksema u odnosu na frekvenciju

Grafikon 6. Podjela leksema u odnosu na frekvenciju

Zaključak

Danas nema jezika koji ne posjeduje dio leksike preuzete iz drugih jezika, što je zasigurno važno bogatstvo svakog od njih. Jezik je elastičan i prilagođava se potrebama društva i komunikacije, te već sama pojava riječi stranog porijekla oslikava potrebu za novim izražajnim jezičkim sredstvima. Vanjezički faktori imaju određeni utjecaj na leksičko pozajmljivanje.

Nakon višestoljetnog postojanja orijentalizama u leksici bosanskog jezika, to su riječi koje su potpuno integrirane u jezički sistem i odomaćene te imaju takav utjecaj da ih ne osjećamo kao strane. One samo unose značenjske nijanse i pomoću njih kreiramo vlastitu percepciju stvarnosti.

Mnoge od njih danas se svakodnevno koriste i sasvim su se integrirale u leksiku našeg jezika, te nemaju sinonime, a da toga nismo ni svjesni jer često ne poznajemo njihova značenja.

U ovom smo radu pokušali pokazati koliko je Andrić u svom romanu koristio riječi orijentalnog porijekla s obzirom na to da je roman prilično kratak. Od samog naslova, čuvene *Proklete avlije*, pa do posljednjih rečenica orijentalizmi su vidno prisutni. Ukupno smo

pronašli 130 leksema orijentalnog porijekla, od kojih najveći broj jesu riječi iz turskog jezika (60), zatim iz arapskog (48) te perzijskog (18). Svakako da je taj broj znatno veći jer se neke riječi javljaju više puta, što smo posebno obradili u dijelu koji se bavi frekventnošću leksema. Tako se, naprimjer, leksem *avlija* javlja 62 puta u tekstu, riječ *sultan* 50 puta, vlastito ime *Bajezid* 36 puta itd. Ukoliko pogledamo korpus riječi orijentalnog porijekla koje je Andrić koristio, možemo zaključiti da su razlozi upotrebe različiti i služe za doprinos promjeni intenziteta značenja. U svakom slučaju, smatramo da je s namjerom korišten svaki leksem te s ciljem postizanja intenzivnijeg stilskog efekta.

Izvori

1. Andrić, I. (2004). *Prokleta avlija*. Sarajevo: Biblioteka „Dani“.
2. Andrić, I. (2014). *Romani*. Beograd: Laguna.
3. Halilović, S.; Palić, I., Šehović, A. (2010). *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
4. Škaljić, A. (1979). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.

Literatura

1. Adamović, M. (1969). *Turske pozajmice neosmanskog porekla*. Beograd.
2. Ademović, A. (2011). *Novije posuđenice iz engleskog, arapskog i turskog jezika u savremenom bosanskom jeziku* (završni diplomski rad).
3. Bugarski, R. (1996). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Čigoja štampa i Biblioteka XX vek.
4. Čaušević, E. (2014). *The Turkish Language in the Ottoman Bosnia*. Istanbul: The Isis Press.
5. Filipović, R. (1967). *Jezici u kontaktu i jezičko posuđivanje*. Zagreb.
6. Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU i Školska knjiga.
7. Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičkih dodira*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Halilović, S. (1998). *Turcizmi u Dervišu i smrti Meše Selimovića (semantičke i stilske vrijednosti)*. Sarajevo: Baština. S. 126–146.
9. Katnić-Bakaršić, M. (2001). *Stilistika*. Sarajevo: Ljiljan.
10. Mihaljević, M. (2003). *Kako se na hrvatskome kaže WWW?* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Nuhić, F. (2009). *Rječnik arabizama i turcizama i drugih termina obogaćenih u bosanskom govoru*. Sarajevo: Prosperitet d. d.
12. Peco, A. (2007). *Radovi o turcizmima*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo.
13. Pelagić, V. (1880). *Istorija bosansko-ercegovačke bune*. Budimpešta.
14. Simeon, R. (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, 1-2*. Zagreb: Matica hrvatska.

15. Šehović, A. i Haverić, Đ. (2017). *Leksika orijentalnog porijekla u frazemama bosanskog jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
16. Šehović, A. i Haverić, Đ. (2017). *Riječi perzijskog porijekla u bosanskom jeziku*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
17. Tanović, I. (2000). *Frazeologija bosanskog jezika*. Zenica.
18. Tošović, B. (1988). *Funkcionalni stilovi*. Sarajevo: Svjetlost.
19. Vajzović, H. (1999). *Orijentalizmi u književnom djelu*. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
20. Wonisch, A. (2013). *Što je neprevodivo u romanu Na Drini ćuprija?* U: Tošović, Branko (Ur./Hg.). *Andrićeva ćuprija. Andrićs Brücke*. Graz – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens Universität Graz – Beogradska knjiga – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige. S. 947–959.

Internetski izvori

- <https://bs.wikipedia.org/wiki/Methodologija>
- <http://izj.unsa.ba/wp-content/uploads/2020/01/14.-Music-E.-Etimologija-nekih-opceupotrebnih-persizama.pdf>